ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ 40. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22, 1887 ԹԻՒ 43.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	էջ
Ո՞ւր Գտանք զԱստուած	337
Աղբարարութեան Ականջ Դնել	337
Ըրէ ինչ Ու կրնաս (Ոտանաւոր)	338
Մխրճիք	338
Պատահարն Ֆրանքօ-Գերման Սահմանա- գլխոյ Վրայ	339
Տարափոխիկ Ախտից Հաղորդիչներն	339
Հարաւային Ծովու Մէջ Ողբալի Պատահար մը	340
Թուրքական Նկատմամբ Պատմութիւններ	341
Կոնփուկիոսի Մուսեոնին Հրկիզութիւնը	341
Աշխարհայք	341
Նամակներ	342
Հանդէս Քաղաքական	343
Արձագ Դրամոց	344

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ կը հրատարակուի ամեն Շաբաթ օր։

Տարեկան գինն է ամեն տեղոյ համար, 2 Մեճիտիյէ, վեց ամսեայն՝ 1 Մեճիտիյէ, կամխիկ, եւ հատը 40 փարա։ Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Խմբագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ առ Մր. Հ. Ս. Պարճըմ։

Բաժանորդագրութեան եւ թղթատարութեան պատկանեալ ամեն գրութիւնք պարտին ուղղուիլ առ Մր. Ո. Ո. Բիք, Ամերիկան խան, կ. Պոլիս։

Ամերիկայի Միսիոնարաց Ընկերութեան կողմանէ՝
Ճ. Ք. ԿԻՒՆ, ԱՐՏՕՂԱՏԵՐ
Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՏՆՕՐԷՆ–ԽՄԲԱԳԻՐ

ՈՒՐ ԳՏԱՆՔ ԶԱՍՏՈՒԱԾ

Քիշողութեան մէջ սրբազան է այն տեղը ուր արդէն առաջին անգամ բըզխեցաւ աղօթք, այսինքն ներքին սենեակը կամ հաւատացեալ ժողովը, թըզենւոյն հովանին կամ Բեթէլի քարին քալ առանձին վայրը ուր Հոգեւոր արթնութիւն եկաւ մեզ, Աստուածաչունչը որուն նոր պայծառութիւն տուաւած տողերուն միջոցաւ Հոգին առաջին անգամ տեսաւ երկնաւոր Հօր տարած ոգեծ բաղուկները և երկնային քաղաքին բայ դուռը։ Եւ եթէ Աստուծոյ վրայ այս տեսութիւնք եկած են ապրող մարդոց միջոցաւ, կը սկսի բարեկամութեան այնպիսի կապ մը որ մշանջենաւորապէս բարեկամ կ'ընէ զմարդիկ իրարու հետ։ Անտարակոյս այսպիսի կապ մի էր որ ըսել տուաւ Հռութայ առ Նոյեմի. "Իմ վրաս մի ելլար որ քեզ թողում, ու քեզմէ դառնամ, քանզի ուր որ երթաս՝ հոն պիտի երթամ, և ուր որ մնաս՝ հոն պիտի մնամ. քու ժողովուրդդ իմ ժողովուրդս ըլլայ, ու քու աստուածդ իմ աստուածս ըլլայ։" Այսպիսի կապ մի էր որ աղաղակել տուաւ Եղիսէի մինչ մեծ մարգարէն երկիա կը բաժնուէր անկէ և կը վերանար մրրկաւ երկինք և զոր այլ ևս չտեսաւ եղիսէ. "Հայր իմ, հայր իմ, Իսրայէլի կառքը ու անոր ձիաւորները։" Եւ տաւուդիւ այնպիսի էր Գալատացի քրիստոնեից առ Պօղոս առաքեալ սիրոյն կապը որուն համար վկայեց նա ըսելով, "եթէ կարելի էր ձեր աչքերը պիտի հանէիք ու ինծի տայիք։"

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱԿԱՆՋ ԴՆԵԼ

Նաւապետ Օլորէ որ հրամանատար էր Հայեթին պատերազմական նաւին, դէպ ի Պարոլատոս կը նաւարկէր 1831, Օգոստոս 10ին, և ահա ելաւ վրան։ Երբ նաւուն տախտակամածին վրայ ելաւ, օդն այնպէս աղուոր էր որ քիչ անգամ կը պատահի այն կլիմային մէջ, և ինքը զմայլած էր երեկոյեան գեղեցկութեան վրայ։ Հորիզոնը կատարելապէս պարզ էր, երկինք երեսը բնաւ ամպ չէր երեւեր, չկար բնաւ հաւանականութիւն թէ օդը պիտի փոխուէր որչափ կրնար դատուիլ երկնից կամ ովկիանոսին երեւոյթէն։

Նաւապետը վար իջաւ իր սենեակը և երկնցաւ բազմոցին վրայ։ Մէկ երկու վայրկեան հոգը դիտաւածով նայեցաւ մօտը կախուած ծանրաչափ գործւոյն և տեսաւ որ անոր սնդիկը վար կ'իջնէր։ Անյապիսի վայրկեան էր այն որ պիտի չկարենար նայիլ ծանրաչափին վրայ որևիցէ նպատակի համար, և սնդիկին վար իջնելն այնպէս օտարոտի թուեցաւ անոր որ չկրնար աչքերը կարծելով թէ կը խաբուէր։ Բայց սնդիկը տակաւին կ'իջնէր վար։ Ելաւ բազմոցին վրայէն, և մօտենալով գործիքին՝ տեսաւ որ սնդիկն արագ կ'իջնէր վար։ Գնաց ելաւ տախտակամածին վրայ, բայց օդը առաջուան պէս սիրուն էր և զուարթ։ Դարձեալ վար իջաւ իր սենեակը և մտածելով գարկաւ գործիքին, բայց սնդիկը իրաւ կ'իջնէր վար և տակաւին կը շարունակէր։ Մնդկին այսպիսի արագ և նշանաւոր կերպով վար իջնելը, որոյ նմանը ոչ տեսած էր և ոչ լսած, համոզեց զնա թէ անակնկալ բան մը մօտ էր պատահելու։

Կանչեց առաջին տեղակալը և ղեկավարը, և պատմեց ինչ որ տեսած էր։ Անոնք ըսին միաբան թէ հաւանական չէր որ փոթորիկ ելլէր, վասն զի ծովը շատ հանդարտ էր և երկինքը պարզ և դեղեցիկ։ Բայց նաւապետը անոնց կարծիքէն չէր. և որովհետև ծանրաչափին սնդիկն կանոնաւոր իջնելը նշան էր փոթորկի, որոշեց պատրաստ կենալ դործիքին ցուցած անձնաւորութեան հետևիլ արագ և աշխուժիւ։ Հրամայեց որ անմիջապէս ամեն բան ընեն ապահովութեան համար. մեծ կայմին առագաստը մարեն, և ամեն բարձր բան նաւին տախտակամածին վրայ՝ իջեցուներն։ Նաւուն սպայք և նաւորդք զարմացած էին և տակաւին չէին հաւատար թէ փոթորիկ պիտի ելլէր։ "Նաւապետը որոշած է քրտնցունել մեզ," կ'ըսէին իրարու։ Նաւապետին հրամաններն և յորդորանաց համեմատ գործուեցաւ աշխատելով ամեն կանգուն բան որ կը դանուէր նաւուն վրայ, առնուեցաւ վար, և ապահովուեցաւ։ Նաւային սպայք և նաւաստիք բայ ի նաւապետէն, տակաւին իրենց առջի գաղափարին վրայ էին թէ չկար փոթորկի վտանգ։ Եւ արդարև մինչև այն ատեն չկային և ոչ մին այն նշաններէն որ սովորաբար կ'երևին այն կողմերը փոթորիկ և մրրիկ ելլելէն առաջ։ Երբ երիկունը վրայ հասաւ, նաւուն մէջ ամեն պատրաստութիւն դրեթէ եղած էր։ Նաւապետ Օլորէ այս մասին բան մը չմոռցաւ անկատար, և այն ատեն եղաւ գոհ և հանգիստ։ Քանի մը երկու, անցած էր անկէ եռքը, և այն միջոցին անոր միտքը խաղաղած էր խորհելով թէ պատրաստուած էր ոտտիկ փոթորկի համար. և ահա տեսաւ ապագոյցը թէ ինչ պատուական բան էր ծանրաչափ գործւոյն տուած նշանը թէ պիտի

ելլեր փոթորիկ։ Վասն զի յանկարծ եւ լաւ փոթորիկ եւ գրեթէ խակոյն կատաղութեան բարձրադոյն աստիճանին հասաւ այնպէս որ փոքրիկ առագաստի կտոր մը իսկ կարելի չեր պարզել։ Հոգին այնպէս աստիկ կառաղութեամբ կը փչէր որ ծովը չեր կրնար ալիք յարուցանել այլ կ'առնուր փրփուրներու լայնածաւալ դաշտի մը կերպարանքը որոյ վրայ նաւը կը սրանար անհնարին արագութեամբ։ Բարեբաղդաբար մօտերը չկային ժայռ կամ նման բաներ որոց զարնուէր նաւը, և սա կը վազեր ապահովութեամբ։

Ընթերցող, առեղկութիւն ունի՞ս դատաստանի փոթորկին վրայ որ չուտով պիտի հասնի մեր այս ողորմելի աշխարհին վրայ։ Աստուծոյ խօսքն է մեր վրա, տահելի և անսխալ ծանրաչափը և պարզապէս կը ցուցնէ թէ մօտ է այն դատաստանը։ Մեր չուրջ ամէն բան թերևս երևին հանդարտ և խաղաղ, բայց երբ թղթատենք Սուրբ Գիրքը, կ'իմանք նանք թէ ի՛նչպէս սոյգ է թէ պիտի գայ Աստուծոյ բարկութիւնը։ Եթէ նապատ Օլարէ ականջ չդնեինք իրեն տըրուած այն աղդարարութեան, հաւանապէս նա և միւս նաւորդք պիտի կորսուէին ալեայց մէջ։ Բայց առաջուընէ իմանալով՝ առաջուընէ պատրաստուեցաւ, և թէ՛ անոր նաւը և թէ՛ անոր մէջ գտնուողները ապահով եղան։ Եթէ ականջ չդնես այն Էակին ձայնին որ կը խօսի քեզ, եթէ անհոգ գտնուիս այն մեծ փրկութեան զոր Աստուած, մեր Փրկիչը, ձրիապէս պատրաստած է, պիտի չգտնես ապաստանարան այն օրը որ պիտի դայ։ Ցիչէ Տէր Յիսուսի վսեմ խօսքերը, "Ինչպէս որ Նոյի օրերը եղաւ, անանկ պիտի ըլլայ Որդւոյ մարդոյ իր գալուն օրը։" Ղուկ. ԺԷ. 26։ Ինչ կ'ընէին մարդիկ այն աւուն։ "Կ'ուտէին, կը խմէին, կինիկ կ'առնէին, երկան կը տրուէին, մինչև ան օրը որ Նոյ տապանը մտաւ, և ջրհեղեղը եկաւ ու ամէնը կորնչեցուց։" Ղուկ. ԺԷ. 27։ Այսպէս կ'երթայ աշխարհ հիմա, և այսպէս պիտի երթայ այսուհետև ալ, մինչև որ դատաստանը յանկարծ և արագ հասնի անոր։

Հաւատա ուրեմն տրուած աղդարարութեան և վախիր, վախիր դիմէ դէպ այն փրկիչը որոյ սիրոյ բազուկները տակաւին բացուած տարածուած են ընդունել անոր գարձող մեղաւորները։ Յայնժամ քուկդ պիտի ըլլայ ներկայ և անանց օրհնութիւնը։ Յայնժամ դատապարտութիւն չկրնար հասնիլ քեզ, վասն զի պիտի ունենաս նոր տեղ մը այժմ Քրիստոսի մէջ և բաժին մը՝ վաղուց մէջ այսուհետև Քրիստոսի հետ։

ԸՐԵ՛ ԻՆՁ ՈՐ ԿՐՆԱՍ

Թէ չես կարող յուիէանու
Վարել տարմիդն արքունի,

Տատանելով յալիս հուժկու
Յաղթել կոհակն որ հանդիպի,
Կարես կենալ նաւաստեաց հետ
Ոյք խաբախեալ կան ի ծոցին,
Եւ նաւարկել մինչ կը ճգնին,
Զեռն օգնութեան դէթ տալ նոցին։

Թէ ես տկար ի քայլ կրթոտ
Ջուել զառ 'վեր լերան գլուխ,
Կարես նստիլ անդ ի սաղրոտ
Ուստի անցնի յար խուռն ամբոխ,
Կարես երգել հոն մեղեդին
Որ ծաւալի հեչտ բացագոյն,
Թէեւ մոռնան ձայն դժբաղդին
Թերեւս յիշեն զքան երգոյն։

Եթէ չունիս արծաթ ոսկի
Ի պատրաստի, յորժամ է հարկ,
Թէ չես կարող մի սրնանկի
Օգնութեան իսկ ընել ձեռնարկ,
Կարես այցել զոք վշտացեալ
Մոլորելոյն վեալ կարևկիր,
Մի ուսանող կարես ըլլալ
Վարդապետին քով ծնրադիր։

Թէ չես կարող ի հնձան տուն
Դիզել զորայս որ են ցրուեալ,
Դոակեղիտակ հատիկ հասուն՝
Որ հնձողաց է անդ թողեալ,
Կարես առնուլ այն հասկն ի բաց
Որ պատին տակ մէջ փուչերուն,
Է ծածկուած ատուերով թաց
Թերեւս եւ քան զայլս է բերդուն։

Օն մի՛ ապատեր ուրեմն անհոգ՝
Գտանել քեզ գործ մի փառաւոր.
Ե՛լ հաւատով եւ անձկանօք
Ինդրէ՛ փառքն Հօր քո երկնաւոր —
Գընա՛ գտնել դու մի այգի՝
Գործէ՛ ժուժկալ եւ աղօթէ՛,
Լքեալ մի դաշտ կարօտ հերկի
Ամէն ուրեք քեզ կը սպասէ։

«Ռէսթ,» (Անդղիական)
Դալաթիա 6· ՏԱՃԵՏԵԱՆ

ՄՈՐՄՈՆՔ

[Խմբագրական]

1883 Մարտի մէջ, ի Կ. պոլիս Մորմոն միսիոնարաց ներկայութենէն եւ տեղւոյս օրաթերթից միոյն մէջ նոցա նկատմամբ հրատարակեալ մի քանի նպաստաւոր ծանօթութիւններէ դրդեալ՝ մեր ընթերցողաց ներկայացունք Մորմոնաց պատմութեան համառօտ նկարագրութիւնն եւ նոցա արդի անպարկեշտ սովորութիւնները։ Այժմ կը վերադառնանք նոյն նիւթոյ, ոչ վասն զի Մորմոնք ո եւ է յաջողութիւն ունեցան նորահաւատներ ընելու իւրեանց Ջանից մէջ, այլ վասն զի, մինչդեռ Մորմոնք կ'աշխատին ի Թուրքիա, կը զգանք թէ իբր Ամերիկացի մեզ անկ է նշանակել այնպիսի չարիք մը, որոյ վայրն եւ սկզբնաւորութիւնն Ամերիկայի մէջ եղած է։

Յորչափ կարողացանք աւուդել, միայն մէկ անհատ Մորմոնականութեան յարած է ի Կ. պոլիս։ Այս անձ նախապէս Լուսաւորչական Հայ մ'էր, եւ մի քանի տարի յառաջ Բողոքական եղաւ։ Ցետոյ յարեցաւ Մկրտականութեան եւ աւելի վերջ «Քրիստոսի Աչակերտաց» հետեւող հանդիսացաւ։ Քրիստոսի Աչակերտաց խումբէն, այժմ, գնաց ի Մորմոնականութիւն։ Մի անգամ դրժից իւր խոստման, բայց կրկին հաւատաց եւ մկրտուեցաւ Մարմարայի մէջ։ Այս մարդ այնպէս վարժուեցաւ կրօնափոխութեան մասին, որ, եթէ Պուտտայական միսիոնար մը հանդիպէր նմա, հաւանականապար պիտի գտնէր գնա պատրաստ համոզուելու ի Պուտտայականութիւն։

Առաջին բանն, զոր կրնանք ընել Մորմոնականութեան նկատմամբ սա՛ է թէ այդ կրօն խաբէութիւն պարտի ըլլալ, զի Աստուած պիտի հալորդէր նոր յայտնութիւն մը, միայն քարի մարդու մը, մինչդեռ Ճոզէֆ Սմիթ չեր բարի անձ մը։ Նոքա, որք կը ճանչէին զնա ի տղայութեան, վկայեցին թէ «նա կրնար անքթիթ աչքերով մարկ ընող մը ձեւացունել զինք եւ առանց չուարման ընել այնպիսի սարսափելի յայտնութիւններ, որք անիսառն սուտեր էին։» Սմիթի մայրը սովոր էր երթալ գիւղին այլ տուները լաթ լուալու համար, «սակայն եթէ ձորձերը Ճոզուէին չորնալու համար, չուանները վրայ, եւ տանտիկինը հոգ չտաներ պահել զայնս, կէս գիշերն յառաջ, Սմիթի լուացարար մայրը յաճախ կը տանար զայնս։ Գիշերային այս կողոպուտի միջոցին այդ կին աջակցութիւն կը գտնէր իւր որդւոցմէ, (Ճոզէֆ եւ իւր եղբօրմէն) որք նախապէս կը նպաստէին հաւնոցին եւ ցորենոյ չտեմարանին։»

Անշուշտ, պարտաւոր չենք դատապարտել անձ մը իւր պատանեկութեան յանցանաց վասն, եթէ ի վերջոյ իւր ընթացք փոխէ, բայց Սմիթի չըրաւ այնպէս։ Ցամին 1829, Սմիթի եւ Օլիվըր Քաուտըրի մկրտեցին զմիմեանս եւ յաջորդ տարին յառաջ բերին «Մորմոնի Մատեանը։» Սակայն սակաւ ինչ ժամանակ յետոյ իւր պարտատէրներէ խուսափելու համար, Սմիթի յանկարծակի Թողուց զՓալմիրա, ուր այն ատեն կը գտնուէր։ Բարի մարդ մը կրնայ աղքատանալ, բայց պիտի վճարէ իւր օրինաւոր պարտքեր կարող ըլլալուն պէս, եւ սակայն Սմիթի բնաւ չվճարեց այդպէս ընել։ Իւր յաջորդ բնակատեղւոյն մէջ, ի Քըրթլանտ, զայրացեալ քաղաքացիք մերկացուցին եւ ծածկեցին զնա հալած ձիւթոյ եւ փետուրներու վերարկուով մը, դրամանենգութեան եւ այլ ոճիրներու պատճառաւ։ Սմիթի, առանց դրամագլխոյ, բացաւ դրամատուն մը, եւ հետեւապէս սնանկացաւ։ Նա փախաւ, բայց յետոյ համարձակեցաւ վերադառնալ եւ ձերբակալուեցաւ. խարդախութեան ամբաստանութեամբ։ Վերոյհն փախաւ եւ նոյն տաեն ընդունեց կեղծ յայտնութիւն մը, որ կ'առաջնորդէր զնա հաստատել իւր բնակութիւն Անկախութիւն անուանեալ քաղաքին մէջ։ Աստ իւր հետեւողներ պանծանօք հրատարակեցին, զոր ինչ պիտի ընէին։ Յայտարարեցին թէ պիտի դրաւին բոլոր երկիրն, եւ եթէ հարկ ըլլայ սրով պիտի ջնջեն բոլոր միւս յարանուանութիւնները։ Սակայն երբ կ'ուզէին իւրեանց յատուկ կառավարութիւն մը հաստատել, որ ըլլար անկախ նահանգային կառավարութեան իրաւասութենէ, արտաքսուեցան եւ ստիպուեցան փնտռել նոր ապաստանարան մը։

Ի Նավու, ուր Սմիթի հետեւողք հաստատեցին իւրեանց բնակատեղի, ընդունեցան մեծ մարդասիրութեամբ, եւ ժամանակ մը ամէն ինչ լաւ գնաց։ Սակայն, 1843ին Սմիթ ընդունեց յայտնութիւն մը, որ կ'արտօներ բազմակնութիւն։ Ջինք տարակուսիր թէ Հին Կտակարանի բազմակին անձերէն բազումք բարի մարդիկ էին, կամ թէ ո՛ եւ է դարու մէջ, անհատ մը, որ կրթուած է հաւատ ընծայելու այդ դրութեան օգտակարութեան, կրնայ արդար անձ մը ըլլալ եւ տակաւին ի կիր արկանել զայն։ Բայց Ճոզէֆ Սմիթ կ'ապրեր այնպիսի երկրի մը մէջ, յորում կրօն եւ հանրային կարծիք հաւատա-

բապէս կը դատապարտէին զայն, եւ իւր յայտնութեան աղբիւրը կը դնուէր իւր խոկ տուիանայ մէջ։

Այս իրողութիւն գործնականապէս ապացուցուելու, վասն զի Սմիթ հրապուրուց տեղւոյն մի քանի ամուսնացեալ կիներն, որպէս զի թողուն իւրեանց ամուսիններ եւ ըլլան իւր խոկ կիները։ Այս իրողութիւն գրգռեց դրացիներն ի զայրոյթ։ Սմիթ դատաստանի ենթարկուելոյ եւ բանտարկուեցաւ։ Գրգռիչ քաղաքացիք բռնութեամբ մտան ի բանտ եւ դնտակահար սպաննեցին զՃոզէֆ Սմիթ եւ իւր եղբայրը։ Անչուշտ, այս ընթացք ուղիղ չէր, դի քաղաքացիք պարտ էին թողուլ օրինաց արդարութիւնը գործադրել, եւ սակայն այս դէպք բնական հետեւանքն էր նորա չարութեան։

Էթվենս օֆ Շէֆռլ անուանեալ թերթին խմբագիրը, Տր. Նօպլ, լաւ կ'արտայայտէ յԱմերիկա ընդունուած ընդհանուր կարծիքը նկատմամբ Սմիթի նկարագրին։ Նա կ'ըսէ, «Այն ամէն անձինք, որք աչխատութիւն յանձն առած են քննելու իրողութիւնները, դիտեն թէ Ճոզէֆ Սմիթ, Մորմոնականութեան հիմնադիրն, ոչ թէ սոսկ մոլեռանդ մ'էր, այլ նաեւ սրիկայ մը . . . Ստորին, տգէտ անձ մ'էր նա։ Մոլի էր երազատեսութեան եւ իւ սկզբանէ մեքենայութեամբ լեցուն միտք մ'ունէր։» Արդ, մաքուր քան մը յառաջ կրնայ գալ անմաքուր բանէ մը։ Միթէ ամենատուրքն Աստուած կրնար ընտրել այնպիսի պաչտօնեայ մը, եթէ կամենար յաւելցունել այն յայտնութեան, զոր Նա տուաւ իւր անարատ Որդւոյն, Յիսուս Քրիստոսի եւ Նորա առաքելոց միջոցաւ։

Եւ Մորմոնական աղանդն արժանի հանդիսացած է իւր հիմնադրին։ Ընդհանրապէս ընդունուած է թէ Մորմոնի Մատեանը Սմիթի հեղինակութեան ամենէն չվերաբերիր, այլ դէթ նորա էական մասերը կը պատկանին Մր. Սփալտինկի, որ գրեց զայն իբր վէպ մը։ Մր. Սփալտինկի կինը, եղբայրն եւ ուրիշ բարեկամները վկայեցին թէ նա կարդացած էր իրենց առջեւ այդ վէպը, յառաջ քան Մր. Սմիթի հրատարակէն զայն։ Կը կարծուի թէ Րիկոն անուամբ անձ մը, որ յետոյ միացաւ Սմիթին, գողցաւ ձեռագիրն ուսադրատուներէն։ Ըստ Սմիթի պատմութեան, Մորմոնի Մատեանը գործն է Մորմոն անուանեալ մարդարէի մը, որ բաղում դարեր յառաջ գրեց զայն մետաղեայ տախտակաց վրայ եւ պահեց զայն ըլրոյ մը մէջ ի Նիւ Եորք նահանգին, եւ թէ հրեշտակ մը յայտնեց առ Սմիթ անոր պահուած վայրը։ Սմիթ կեղծեց թէ մետաղեայ տախտակաց վրայ գրեալ տառերն անծանօթ էին նմա, բայց նոցա բանալին որուեցաւ իրեն՝ երկնային յայտնութեամբ։ Խաբէութիւնը յաջողեցունելու համար, մետաղեայ տախտակներ չինուեցան եւ ծածկուեցան անծանօթ գրութիւով։ Այս տախտակաց մի քանին ցուցուելով Փրոֆ. Անթօնի, որ հռչակաւոր լեզուագէտ մ'էր, յայտարարեց թէ այդ տախտակաց գրերը պատրաստեալ են, առանց տարակոյսի, այնպիսի անձէ մը, որ ունէր իւր առջեւ զանազան ազգաց տառերը։ Կային Ցոյն եւ Եբրայական գրեր։ Նաեւ չրջեալ կամ կողմնակի գրեալ Լատին տառեր, եւն։ Ճոզէֆ Սմիթ հետագայ տողերը նուիրեց իւր գործունէութեան նկատմամբ, «կարողութեամբն Աստուծոյ, Թարգմանեցի Մորմոնի Մատեանը խորհրդաւոր նշանագրաց լեզուէն, որոյ դիտութիւնը կորսուած էր աչխարհէս։ Դիտեցի Ցուսիտնականութեան տեսիլներն եւ ա-

չայս առջեւ պարզուեցան արդարոց ընակարանները եւ դատապարտելոց դաւառները ու թչուառութիւնը։ Լսեցի Աստուծոյ ձայնն եւ հաղորդակցութիւն ունեցայ հրեշտակայ հետ։ Ես, որ կը կրեմ վերջին Թագաւորութեան բանալիներն, ըրի զայս ամենեսին։»

(Շարունակելի)

ՊԱՏԱՀԱՐՆ ՖՐԱՆԿՕ-ԳԵՐՄԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽ ՎՐԱՑ

Սէպտեմբեր հակամէտ է յոռի տեսնելու Եւրոպական խաղաղութեան ապագայն, սակայն, սա այնպիսի կարող թերթ մ'է, որ իւր կարծիքներ մէկ յարգանօք պարտին լսուիլ։ Հետագայն կը քաղենք Ֆրանքօ-Գերմանի սահմանագլխոյ պատահարաց նկատմամբ նորա տեսութիւններէն։

[Խմբ. Ա-Եփ.]

Անտարակոյս պատահարը պիտի կարգադրուի ո՛եւ է եղանակաւ։ Իչխան Պիզմարք առ այժմ կ'ուզէ ժամանակ անցունել եւ պիտի չսահիլ դիւր կայսր պատերազմի մը, որ պատուով կրնայ յետաձգուիլ։ Բայց մեք, Անգղիացիք, այնպիսի կերպով մը, որ պատիւ չբերեր դիտելու մեր կարողութեանց, նուազ կը գնահատենք Եւրոպայի կացութեան որոչապէս երկիւղալի տարրերը։ Աչխարհիս ամենատոկալի աղետից մին, ընդհանուր Եւրոպական պատերազմ մը, կրնայ պայթիլ մէն մի վայրկեանին։ Ոչ ոք, որ կը ճանչէ զԳաղիա, կրնայ ապահովել մեզ այժմ երեք ամսոյ համար թէ Պուլանժէ նախարարութեան մէջ պիտի չմտնէ, կամ, եթէ Մ. Կրէվի հրաժարի, զինուորական դիկտատորութիւն մը պիտի չհաստատուի, եւ կամ ի Գաղիա օտարոյ դէմ կատաղի յարձակումներ տեղի պիտի չունենան։ Փարիզի Կոմմն, ամենէն անձնասէր հաչիւներէ դրդեալ, ջնջեց խորհրդարանին մէջ պահպանողական տարերաց հաղորդակցութիւնն, եւ եթէ այդ անհաչտելի մարմին կրկին գումարուի, դրեթէ ամէն ինչ կրնայ պատահիլ։ Ամենէն հաւանական պատահարն է յիչխանութիւն հասնելն այնպիսի պաչտօնէութեան մը, ուստ Գերմանիա ժամ մ'իսկ չկրնար վստահիլ։ Անոնք, որք կը կարծեն թէ Գերմանական Դահլիճը պիտի վարանի հրատարակել ղՀանրապետութիւնն իբր Եւրոպական վտանգ մը, եթէ սա բողոքովին Արմատականներէ կառավարուի, խիստ քիչ հակկցած են այդ Դահլճին գործողութիւնները։ Ի Գերմանիա ամէն ինչ կախում ունի արդէն իսնաուն տարիք բաւական անցուցած ծերունի անձէ մը, որ թէեւ զարմանալի կերպիւ ազդեցիկ, ընդունակ է օրուան ո՛եւ է ժամուն ծանր անկման մը։ Ի Ռուսիա, տխուր կայսր մը, մինչ ցմահ հալածեալ արիւնռուչտ մոլեռանդներէ, կը ճնչուի իւր կայսրութեան ամենաղօր կուսակցութենէն այնպիսի ձեռնարկութիւններով, որոց ամփոփումն սա է թէ իւր անձին եւ Ռուսիոյ առջեւ միակ բաց ճանապարհն է մեծ պատերազմ մը։ Եթէ պատերազմը ժողովրական տեսակէ լինէր, թաղծալից տեսարան մը պիտի ներկայանար մեզ։ Սակայն այժմ պատերազմի մը պայթիւնը կը նչանակէ քաղաքակրթութեան դադարումն, եւ բոլոր Եւրոպա, Պուլոնիէ մինչ Սեւ Ծով, հալոցին մէջ պիտի թափուի։ Դա պիտի նչանակէ կէս միլիոն բաղմահարուածեան հրացաններով զինեալ եւ իւրեանց Հայրենեաց գոյութեան համար կռուող քաջարի զօրաց բանակներու մէջտեղ ընդհարում մը։ Քչնուորականութեան իրազէկ անձեր կ'ըսեն թէ այդ մաքառում չուտ չկրնար վերջանալ, դի բերդերը յոյժ զօրաւոր եւ յոյժ բազմաթիւ են։ Եւ եթէ չուտ չվերջանայ այն՝ մարդկային կեանց եւ աղգային բարեկեցութեան տարերաց կորուստը պիտի զանցանէ բոլոր նախորդացն։ Եւ երբ վերջանայ այն, յառաջ եկած դաչնադրութիւնները այնչափ հարատահարիչ պիտի ըլլան, որ մարդկային ցեղն յԵւրոպա լոկ մէկ զբաղում պիտի ունենայ, — այնպէս զինեալ կազմ եւ պատրաստ դտնուիլ դի կարելի չըլլայ պատահած մեծամեծ անիրաւութեանց վրէժն լուծել անմիջապէս։ Կը գրուի թէ սահմանագլխոյ պատահարք կը չափազանցուին եւ թէ մարդիկ պատերազմի վախով կը լեցուին, սակայն, ըստ մեզ, մարդկային արդի արիւթեան նկատմամբ բարձրաձայն կը խօսի սա իրողութիւն թէ կեդրոնական Եւրոպայի բնակիչք կրնան քնանալ ի դիչերի, մինչդեռ յոյժ սիւ առկախեալ սպեր կը սաւառնին իւրեանց գլխոց վրայ եւ կը մերձենան գամ քան զգամ այն ժամանակին, յորում այդ սպեր պիտի տեղան սոսկալի տարափներ։ Ցոյժ յոռետես կը նկատէք այս տեսութիւն։ Աստուած այդպէս ընէ, բայց կ'ուզենք որ հնատատուի թէ սա անքանաւոր տեսութիւն մ'է։ Մեզ յուսադրող իրողութիւններն ո՛ր են։ Կրնայ ոք կասկածիլ թէ Գաղիա հետզհետէ աւելի յանձնապատան կը լինի, աւելի պատրաստ է յուզուելու դիպուածական անիրաւութենէ մը եւ պատահական նախատինքէ մը։ Կրնայ ոք տարակուսիլ թէ Գերմանիա պատերազմի կը ապաւէ եւ իւր վերջին անհատը կը մարղէ պատրաստ դտնուելու համար։ Կամ կրնայ ոք երկբայիլ թէ խաղաղութիւն եւ պատերազմ առկախեալ կը մնան ի Ռուսիա, որոչմանը վրայ մարդու մը, որոյ խօսքն կրնայ անմիջապէս խորտակել պատուարներն, եւ որոյ ուղղակի չանն կրնայ ըլլալ վաղն — օրինակի աղագաւ եթէ Պուլղարիա Թուրքիայիթել դնա — կործանել զայնս։ Գործոց այսպիսի վիճակի մը մէջ, չենք կրնար չխորհիլ թէ, թէեւ փոթորիկը կրնայ հեռանալ եւ նոյն իսկ թուիլ թէ ցրուեցաւ, սակայն լաւատես ըլլալու համար յոյժ պարզամիտ լինելու է, եւ թէ Եւրոպական ցամաքին վրայ դէպքերը պարտին դիտուիլ աւելի կասկածոտ արձնութեամբ քան այժմ կը դիտուին։ Անընդհատ հեռագրերը ժամալաման կ'ընեն զմարդ եւ կ'արդելեն զնոսա տեսնել թէ, թէեւ վտանգայ մի քանի աղաղակներ սուտ կրնան ելլել, սակայն կայծեր միչտ կը թռչըտին եւ ոչ ոք յաչխարհիս կարողութիւն ունի մթերանոցն ողողել։ Վտանգը չկայանար յայնմ, որպէս յառաջ սովոր էր, թէ անհատք չար են, բայց յայսմ թէ ազգեր կ'եռան ճնչեալ կատաղութեամբ եւ այնչափ եռանդալից են վրէժխնդրութեան յուսալ, դի պատերազմի հետեւանքներն ոչինչ են յաչս նոցա։

ՏԱՐԱՓՈԽԻԿ ԱԽՏԻՑ ՀԱԳՈՐԴԻԶՆԵՐՆ

(Սայենինճէ։ Սէբէնճէ)

Ճանճեր, նեղութիւն ըլլալէ ի զատ, փոխանցիչներ են տարափոխիկ հիւանդութեանց։ Ճանճը կարող է առանալ փոխանցիչ անասնիկները, բաց վէրքէ մը, եւ կրնայ հաղորդել զայնս, անձէ մը կամ տեղէ մը, մի ուրիչ անձի եւ տեղւոյ։ Թերեւս հաւատ չընծայուի այսմ, բայց ապացուած է հաւաստի փորձերով թէ սա՝ ոչ միայն կարելի է, այլ դործնական իրողութիւն մ'է։ Դիտուած է թէ տան հասարակ ճանճը, անասնոյ կամ մարդոյ ախտացեալ մէկ մասին վրայ կենալով եւ անտի անցնելով առողջ անհատի մը, այն վերջնոյն հաղորդած է տարափոխիկ ախտը։ Թուե-

նաւուր նկուղին փոխանցիչ անտանիկներ կամ ախտին սերմն ըլլալուն մինչեւ տարբերու-թիւն չկայ։ Այս առթիւ յարմար է խօսիլ տարափոխիկ ախտից կարելի փոխանցմանց այլ հաւանական եղանակաց վրայ։ Նամակի դրոշմաթուղթ մը դանազան եղանակօք կըրնայ փոխանցել ախտն։ Սմոնէն պարզ եւ հասանելիական եղանակն սա է որ նամակին պատասխանին համար վճարելի նամանակի փակցուած դրոշմաթուղթ մը կը ղրկուի հիւանդութեամբ վարակեալ մի անձէ, ուրիշ անհատի մը։ Նախ եւ յառաջ ախտն կը փոխանցուի թուղթին միջոցաւ կպչուն դրոշմաթուղթին եւ նամակառու անձին կողմանէ վակցուելով նամակին՝ թոյնը կրնայ ի կարդին թուղթին միջոցաւ հաղորդուիլ այս վերջնոյն։

Ցառաջ կը տեսնենք մարդիկ, որք փոխանակութեան մանր դրամներ կը պահեն իրենց բերանոց մէջ, հաւանականապար չգիտնալով թէ հետազօտութիւն ապացուցած է, զի հիւանդութեան սերմեր կրնան դրամի միջոցաւ փոխադրուիլ։ Եթէ ոք կարենար տեսնել թէ ո՛րպիսի ձեռաց մէջէն դրամն անցած է, այնպիսին պիտի վարանէր այդ օրինակ եղբօրէ ձեռք մը գործածել։ Արծաթեայ դրամ մը այնչափ աղտոտ է, որչափ թղթադրամն, բայց մինչդեռ բազումք կը վարանին դնել աղտոտ դրամատուփի մը իւրեանց բերանին մէջ, կը կարծեն թէ արծաթեայ դրամ մը, իւր պայծառութեան պատճառաւ, տուեալ պարագայ մաքուր է։

Սիկաթք կրնան հաղորդել տարափոխիկ ախտ, մանաւանդ «էֆլիւէնց» անուանեալը։ Տեսանք մի ծանօթագրութիւն, յորում քժիշկ մը կ'արդարացնէր ինքզինք իւր կանխեղ բարեկամի մը փոխ չտալուն համար, առարկելով թէ կը վախնար տարափոխիկ հիւանդութենէ։ Սակայն եթէ նա այդչափ կը վախնար, պարտէր հաստատուն դանուիլ իւր գաղափարաց մէջ եւ մերժել սիկար ծխել։ Հիւանդութիւն կրնայ հաղորդուիլ այս եղանակաւ։ Հակառակ ընդհանրութեան հաստատացածին, ծխախոտը չատակներ հիւանդութեանց սերմերն, եւ ծխելու սովորութիւն չընծայեր ապահովութիւն տարափոխիկ ախտից դէմ։

Ո՛եւ է անձ, որ կը գործածէ խոնիք մը անհատից հետ միասին անձեռոց, կամ ամառ, կամ խոզանակ եւ սանար եւ կամ արդուզարդի ո՛եւ է պէտք, ինքզինք վարակման վտանգաց կը նկատակէ։ Մաքրողականութեան ուսումն ի լոյս չբերուած ի հարկէ բազմաթիւ իրողութիւններ, բայց յարմար գործեց դիմարդիկ վաղեմի իրողութեանց վրայ խորհելու։ Հիւանդութեանց սերմով փոխադրուելու տեսութիւնը բաղում անձանց համար յոյժ անորոշ տեսութիւն մ'է։ Ընդհանուր գաղափար մը կայ թէ հիւանդութիւնք կը հաղորդուին սերմերով, եւ թէ օդը լի է սոնոցմով, բայց բազմաց համար զարմանալիք մ'է, որ ամենեքեան չեն տառապիր այս սերմերէ։ Հետեւապէս հասարակ ժողովուրդը կը վճռէ թէ սերմով փոխադրման տեսութիւնն անտեղութիւն մը եւ հակասութիւն մ'է։ Ներքին հակառողութեան չեն առնուր պաղպաղեր հողոյ պայմանը։ Հիւանդութեան սերմը նման է անկոյ սերմին եւ ամէն գործարանաւոր մարմինք կ'արտադրուին սերմէ։ Պարտինք անկել սերմ մը յարմար հողոյ մէջ, եւ չրջակայ պայմանք —տաքութիւն եւ խոնաւութիւն — պարտին յարմարցուիլ նմա, ապա թէ ոչ աճում չըլլար։ Եթէ գործարանաւոր կենաց ցածագոյն աստիճանները գիտենք պիտի գտնենք թէ տօրէն կենդանեաց մի քանի տեսակներ հազիւ կրնան զանազանուիլ տեսակներէ, եւ թէ այս կենդանիք յառաջ չեն գար սերմէ, այլ բաժանման կամ բողբոջման գործողութեամբ։ Կենդանւոյ մի մասն կը բաժնուի եւ նոր անասուն մը կը կազմակերպուի։

Հիւանդութեանց սերմով վարակման տեսութիւնը կը հաստատուի ծանօթութեամբ ի մասին տօրէն կենդանեաց եւ մանկոց գործածանութեանց։ Պոէլը անուանեալ մանրադիտական մարմինը կրնայ անասուն եւ կամ տունկ ըլլալ, կրնայ նաեւ ինքնին թոյն ըլլալ եւ կամ պարզապէս տարափոխիկ հիւանդութեանց փոխադրիչ։ Նոյն իսկ կրնայ հիւանդութեան հետեւանքն ըլլալ, եւ ոչինչ յարաբերութիւն ունենալ նորա պատճառին հետ, ի բաց առեալ իբր օտար մարմին մարդկային կազմութեան մէջ։ Այսու ամենայնիւ, որովհետեւ զայնս ներկայ կը դանենք, եւ միշտ ներկայ կը դանենք, ի հարկէ կը պատրաստինք հաւատալ թէ սա՛ գործօն դերակատար մ'է, բայց ինքզինք արտադրելու համար պարարբեր հողի մը կը կարօտի։ Սա՛ կը գտնուի անչեզնի կերպով այն անձին մէջ, որոյ կազմութիւնը սպառած է չափազանց աշխատութեամբ, հանգստի պակասութեամբ, անօթութեամբ, հիւանդութեամբ։ Սա կրնայ ներմուծուիլ ի մարդկային կազմութիւն, ուղղակի արեան մէջ, բայց վէրքի մը միջոցաւ, եւ այսպէս յառաջ կը բերէ թուանաւորեալ արեան կացութիւն մը, եւ կամ կըրնայ ներմուծուիլ անուղղակի՝ արեան մէջ աննգական գործարանաց միջոցաւ։ Այս վերջին պարագային, պարտի չնչուիլ կամ ուտուիլ կերակուրի հետ։ Երկու պարագային մէջ եւս, սա կը ծծուի, կամ թերեւս ներգործաբար կ'անցնի մածուցիկ թաղանթին մէջէն։ Անգամ մը մարմնոյն մէջ անցնելէ յետոյ Պոէլը կ'ասէ անհրաժեշտօրէն բաժանմամբ եւ կը բազմապատկի ահագին թուով։

Պոէլը կոչուած այս մանրադիտական մարմին կրնայ գտնուիլ դրամի կամ օճառի մը կտորին վրայ, աղտոտ անձեռոցի մը կամ միչտ գործածեալ դրքի մը վրայ։ Արդարեւ ո՛եւ է նիւթ, որ կը չօշափուի բազմաթիւ անձերէ, կրնայ կրել իւր վրայ այս մարմիններ։ Եւ թերեւս կրնանք հասկնալ իբրապէս թէ ո՛րչափ ամենուրեք են հիւանդութեանց սերմերն, երբ իւնկատ առնունք թէ լսելով մեր ձեռքեր՝ կենդանական մարմինները փոսուիներ պահոց անչեզնիչ կոչուած հեզուկին մէջ եւ սրբելով զայնս նոյնպիսի անձեռոցով մը, կը գտնենք թէ դիտնականօրէն խօսելով դեռ անմաքուր են։ Ուրեմն, մաքրութիւն ի վեր քան զամենայն պարտի յեղյեղուիլ իբր արգելիչ հիւանդութեան։ Եթէ ո՛չ բարեպաշտութեան, սա անտարակոյս առողջութեան պայմանն է։

ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ԾՈՎՈՒ ՄԷՋ ՈՂԲԱԼԻ ՊԱՏԱՀԱՐ ՄԸ

(Սոուրհ Օռֆրալէզ Բեճիրը)

Ի կլինելիկ առ այժմ կը գտնուի Պօրէալիս անուանեալ թեթեւ նաւ մը։ Այս նաւին մէջ պատահեցաւ մին այն արիւնալից կոտորածներէ, որք ընդհանրապէս կը նկատուին յաւէտ վիպասանաց ստեղծիչ ուղեղին արտադրութիւնները քան թէ բացարձակ իրողութիւններ։ Այս եղերական դէպք պատահեցաւ Սողոմոնեան կոչուած կղզեայ մէջ։ Նաւապետ Մաքէնզի, որ այդ նաւին տէրն էր, հետեւեալ կերպիւ կը պատմէ զայն։ — «Իբր երեք տարի յառաջ, ի Հարաւային Ծովս հին նաւակով մը առեւտուր կ'ընէի։ Մալայթա կղզւոյն քովն էի, որ Սողոմոնեան կղզեայ խումբին կը պատկանի։ Կ'ուզէի առեւտուր ընել բնիկներուն հետ։ Ծովեզր ելլելու համար միւսին առի նաւակի մը ծխելիք նաւատներէն, զոր նաւին մէջ ունէի։ Իմ մեկնելէս յառաջ կանուխ առաւօտուն երկու մեծ եւ մի փոքր «ռն» կոչուած ընիկ նաւակներ եկան մեր քով։ Դիտեցի թէ այդ նաւակաց մէջ դանուողներէն ոմանք լախտեր ունէին միասին եւ ջանացի հատ մը գնել։ Սեւամորթ կղզեցիներէն ոչ մին ուզեց ծախել։ Գիտնալով այդ անձանց նկարագիրն սակաւ մինչ կասկածեցայ եւ թոյլ չտուի «ռն»-ներէ մէջ գտնուող անձանց ի ցամաք ելլել։ Իմ օգնականիս հրահանգ տուի նոյն միջոցն գործածել։ Որովհետեւ մասնաւոր վախտ ունէի ցամաք ելլելու, առի նաւակն եւ գնացի ի Մալայթա։ Այդ կղզւոյն եւ նաւուն մէջտեղ կղզեակ մը կայ, որոյ ետեւէն ստիպուած էի անցնիլ, այնպէս որ Պօրէալիս տեսութենէս կորսուեցաւ։ Մինչ այդ առեն մասնաւոր բան մը չդիտեցի, բայց մերձենալով ցամաքին՝ աննկարագրելի կերպով սարսափահար եղայ տեսնելով թէ բոլոր կղզեցիք, որք դբաւած էին ծովեզրն, յանկարծ զիմեցին դէպ ի մացառ։ Շրջան մը ըրի երթալու ի նաւ, եւ երբ տեսայ զնաւն, անմիջապէս համոզում զգացուցի թէ սոսկալի ջարդ մը տեղի ունեցած էր։ Տեսայ դրեթէ հարիւրապար ընիկներ իմ նաւին վրայ։ Մի քանի անգամ կըրակեցի դէպ այն մարդիկ, զորս տեսայ նաւին սանտակամածին վրայ եւ հաւանապար բաւական արդիւնք։ Այնուհետեւ տեսութենէ հեռացուցի զՊօրէալիս, զի գիտէի թէ նաւակիս ծխելիքն նաւաստիներն եւ ես ինքս պիտի սպանուէինք, եթէ մօրձէինք նաւին վրայ եւլել։ Կղզեցւոց մի քանին ո եւ է կերպով ձեռք անցուցած էին հրացաններն, որք կը գտնուէին նաւին մէջ եւ անոնցմով պատասխանեցին իմ գնդակաց։ Սակայն մեծ չարիք մը չկարողացան ընել ինձ, թէեւ երբ կը զեկավարէի գնդակ մը զարկաւ նաւուն գագաթին եւ ցատկեց դէպ ի ծաքերս»։ Վերահասու լինելով ողբալի դէպքին, նաւապետը հեռացաւ եւ հետեւեալ դիշերն հանդիպեցաւ ուրիշ երեք նաւերու, որոց նաւապետներն մասուցին իւրեանց օգնութիւնն։ Երբ նաւերն մերձեցան, ընիկները վախան ի ծովեզր։ Իւրեանք իջնելով նաւապետ Մաքէնզի տեսաւ թէ նա ասարի որուած էր։ «Երթը սպիտակ մարդիկն եւ Սրեւմտեան Հնդիկ խոհարարը, զորս թողուցի ի նաւին, չկային, սակայն յետոյ խոհարարը դտնուեցաւ։ Կատաղի կռուոյ մը բաղմութիւնն քաջայայտ կ'երեւէին։ Պաշարներն, որք կը բաղկանային Հարաւային Ծովս վաճառականութեան հասարակ նիւթերէ, որպէս նաեւ օդի, ծըխախոտ եւ մի քանի հրացաններ, գողցուած էին։ Խոհարարն պահուած գտնուեցաւ ջրոյ դուբի մը մէջ, բայց դեռ ողջ էր։ Սա ըսաւ ինձ թէ իմ երթալէս վերջ կղզեցիք խմբուեցան նաւակամուրջին վրայ եւ սպաննեցին նաւաշխներն, որոց մէջ կը դտնուէր տասն եւ լինն տարեկան դեռատի եւ գեղեցիկ որդիս։ Վերջին յարձակումն խոհարարին վրայ եղաւ, երբ սա խոհանոցին մէջ էր։ Նա փորձեց պաշտպանել ինքզինք տապարով մը, եւ կըռուեցաւ միջոցին իւր երկու ձեռքեր դրեթէ բոլորովին կտրատեցան, նաեւ ընդունեց սոսկալի հարուած մը իւր ճակատին։ Ցայնժամ ձգնեցաւ տախտակամածին վրայ եւլել եւ լինել նաւուն յարկին միջնադաւն ի վար։ Սողոկեցաւ դէպ ի զուբ մը, որ քիչ մը ջուր կը պարունակէր եւ անդ մնաց մինչեւ որ

դանուեցաւ։ Ջնա ողջ պահելու միջոցները կարգադրեցինք մինչ մեր հասնելն ի Ֆիճի, ուր հիւանդանոց դրուեցաւ։ Նաւուն չկողոպտուած միակ մասն էր իմ յատուկ խուցս։ Ասոր պատճառն սա էր որ սեղան մը ինկած էր դրան դէմ եւ կը թուի թէ ընկերները դան մէկդի առնելու չափ ետք չուենգան։» Նաւապետ Մաքֆնզի կը յաւելու թէ լրւնք ապահովեցին մի քանի ընկերներ, որք կը փախչէին նաւէն եւ յետոյ կործանուեցին իբր վեց դիւզեր։

ԹՈՒԹԱԿԱՑ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պրէհմ, «կենդանեաց Պատմութիւն» ունուանուն Գերմանական գործի մը հեղինակը, կը հաստատէ թէ Հնդկական եւ Ամերիկեան յոյժ հռնճարեղ տեսակաց թութակներ ո՛չ միայն կը սոլրին բաղում ասացուածներ, զորս կը կրկնեն առանց նշանակութիւնը հասկըննալու, այլ նաեւ թէ նոքա կը սկսին խմնալ խրեհանց խօսածներուն նշանակութիւնը, եւ անկախօրէն կը գործածեն բառեր իւրեանց պատշաճ նշանակութեամբ։ Նա կը յիշատակէ պատմութիւն Արեւմտեան Հնդկաստանի թութակի մը, որ ուսաւ բաղում Հոլանտական բառեր, յորժամ իւր բնիկ երկրին մէջ էր։ Ցերոկս տարուելով, այդ թութակ սովրեցաւ յաջորդաբար Գերմանական եւ Գաղիական բառեր։ Կը խնդրէր ջուր, կերակուր, խաղալիկ եւ պատեհութիւն իւր վանդակէն դուրս ելլելու, որ կանոնաւորապէս կը ընորհուէր նմա։ Մինչ Գերմանական բառեր չէր գործածեր բան մը խնդրելու համար, երբ իւր խօսք Գերմանացւոց կ'ուղղէր, այլ երբեմն Հոլանտական բառեր կը գործածէր իւրեանց քուն նշանակութեամբ։ Տարակոյս չկայ թէ նորա բնիկ ճիչերէն եւ չաղակրատութիւնները չսոլրը կը ծանուցուէին թութակին տէր եղող Գերմանացիներէ իբր Հոլանտական բառեր։

Սքալիկեր կը պատմէ թութակի մը վրայ, որ կը նմանցուներ Սալոյացւոց պարերու մէջ գործածեալ ձայներն եւ կը կրկնէր նոցա երգերու մասերը։ Եւ ժաք Պրուսնօ, Գաղիական հեղինակ մը, կը նկարագրէ Ափրիկեան թութակ մը, որ ուսնելով թէ մարդիկ կը պարին, ինք եւս պարեց եւ կրկնեց նոցա երգին բառերն։ «Ինչ մը քայլէ, քինչ մը ցատկէ, իօն, իօն։»

Մինոլթ, ուրիշ պիտուն Գաղիացի մը, կը գրէ հռչակաւոր թութակի մը նկատմամբ, որոյ վանն կարգինալ Պօռա վճարեց հարիւր ոսկի, զի այս թութակ առանց սխալի արտասանած էր Առաքելական Հանգանակն, եւ ճշդութեամբ երգած էր Սուրբ Կոյսին երգը։

Թէեւ լուրջ պատմութեանց մէջ չյիշուիր, բայց Անգղիական վիպային հաւաքածոյից մէջ յիշատակուած է թէ Հէնրի Ը. Թագաւորին վերաբերող թութակ մը Թայմզ գետն ինկաւ եւ «օգնութիւն, օգնութիւն» աղաղակելով անցորդներն իւր ազատման հրաւիրեց։

Հնդկական թութակը, զոր Պրէհմ կը յիշատակէ, պրկուեցաւ իւր Տիկինէն սորա մահուան պատճառաւ։ Թութակը մերժեց ուտել եւ միշտ կը կոչէր, «Ո՞ւր է տիկինը։ Ո՞ւր է տիկինը։» Ընտանեաց բարեկամներէն մին, որ ծերունի դնդապետ մ'էր, անգամ մը պատահան հանդիպացաւ թութակին ըսելով նմա, «Ցատկէ՛ թառիդ վրայ, ձաքօ, աղուոր թըռչուն մը կայ անդ, ցատկէ՛ թառիդ վրայ։» «Ձաքօ վայրկեան մը նայեցաւ արհամարհանօք եւ աղաղակեց, «Ցատկէ՛ թառին վրայ, Գնդապետ, ցատկէ՛ թառին վրայ։»

Գաղիացի ճանապարհորդը, Լա Պառ, որ յոյժ լուրջ եւ հոգածոտ հեղինակ մ'է, կը պատմէ եղական պատմութիւն մը վերաբերմամբ թութակի մը, որ նաւուս մը նաւաստիներէն Ոսկեբերան կը կոչուէր։ Լա Պառ այն նաւով Սէնէկալէ Գաղիա եկած էր։ Ոսկեբերան կը վերաբերէր նաւուն երէցին, որ ուսուցած էր նմա աղօթք մը եւ պաշտաման արարողութեանց մի մասը։ Ի ճանապարհին երէցը մեռաւ, եւ թութակն սկսաւ կրկնել այն աղօթք, զոր ուսած էր։ Նաւաստիք կոչեցին զթութակն «երէցն», եւ կը ծնրադրէին յարգանօք նորա վանդակին առջեւ, երբ թութակը կը կրկնէր իւր աղօթք։ Սակայն այս տեսարան ունէր իւր անհանոյ կողմն եւս, զի «երէցը» սովրած ըլլալով մի քանի նաւաստեաց յիշողները, կը յաւելցունէր զայնս իւր պաշտաման արարողութեանց։ Թութակը վարժուեցաւ նաեւ կոչել զինք «երէց» տիտղոսով, եւ հետագայ եղանակաւ կը խօսէր, «Պատ. երէ՛ց, նախահաշ ըրի՛ք։ Ա՛յո՛, այո՛։ Պատ. երէցը կը փափաքի պատշաման ունենալ։ Ա՛յո՛, այո՛, — վան երէցին։ Ամէն։»

ԿՈՆՓՈՒԿԻՈՍԻ ՄՈՒՍԻՈՆԻՆ ՀՐԿԻԶՈՒԹԻՒՆԸ

(Լէնորմ Թէքէրէյ)

Մօտերս Զինաստանի հեռաւոր մէկ դիւղին մէջ պատահած հրդեհ մը այրեացաւեր ըրած է աչխարհիս նշանաւորագոյն գրական եւ արուեստական մուսէոններէն մին։ Ցիչեալ չէնքն էր կոնփուկիոսի գերդաստանին նախնեաց քնակարանը, որ չինուած էր դարեր առաջ Լաւ գետոյն մօտ Շան-Թունկ գաւառին մէջ։ Այս չէնքին մէջ ներկուած ներուսդ քնակած են անընդհատ չարունակութեամբ Զին մեծ վարդապետին սրու ժառանգները 2,500 տարի, դուքս տիտղոսով։ Ի Զինաստան ուրիշ ամէն ընտանեաց մէջ ազնուականի մը տարիքանը պարտի միշտ ըլլալ տարին քան իւր նախնեացը, վասն զի եւ ոչ մի ճչմարիտ հետեւող կոնփուկիոսի կը յաւակնի բարձր հանդիսանալ քան իւր հաւր, հայրը կամ երէց եղբայրը։ «Կոնփուկիոսի պանծալի տան» մէջ սակայն դուքս բարձր տիտղոսը որդւոց յորդի կ'անցնի անփոփոխ բաց անսի որ կայսերք հրովարտակաւ կ'աւելցունեն նոր պատուանուն մեծահամբաւ փիլիսոփային անուան եւ չառաւիղին վրայ։ Կոնփուկիոսի գերեզմանն է Ջէ գետին եղերքը անդորին հողաթումբ մը որուն վրայ ծառեր բուսած են։ Դամբարանին իւրաքանչիւր անկիւնը քանդակուած են անասուններ, եւ չորս կողմը կը դանուին նոճի ծառոց վսեմ բազմութիւն։ Նորա դարուն նչխարք, եւ դարուց ի դարս հոն այցելող ուխտաւորաց հարուստ նուէրք որ նախ քան Ջ.Ք. 900 թուականէն հետէ ամէնքն ալ կոնփուկիոսի կոչուած այս տան մէջ հաւաքուած էին, ճարակ եղան հրոյ։ Հոս ամբարուած կը գտնուէին թանկագին քնագիրք քարի եւ մարմարիոնի վրայ քանդակեալ եւ մեկնութիւնք անոր մատեաններուն, աքանչելի քանդակք կճոյ եւ աղաբաստարի, յախճապակեայ կուժեր եւ անօթներ անգին։ Կը թողունք ըսել զոհարեղէնները եւ ոսկի եւ արծաթ ձեռնարծները «Երկնային Թագաւորութեան» ամէն կողմերէն ղրկուած, եւ մինչեւ իսկ արդոյ «օտար քարբարոսներէն»։ Այս գանձերն ամբողջ կամ գրեթէ ամբողջ յաւիտեան կորսուեցան այս ողբալի պատահարէն որ Զինաստանի համար ազգային մեծ աղէտ է։ Ոչ կայսեր եւ ոչ ժողովրդեան առատաձեռնութիւնը կարող է վերստին յերեւան ածել նըշանաւոր այն վարդապետին ի չիք դարձած այն յիշատակները։

ԱՅԼԵՒԱՅԼՔ

ՁԱՇԱԿԱՑԱՆ ԶԳԱՑՍԲՈՒՆԸ ԹՈՒՐՆ։ Տոք. Ուեթմըն Սմիթ Լոնտոնցի, կը տեղեկացուէ իւր որդւոյն հիւանդութեան վրայ որ էր վտանգաւոր թանչք, եւ ուղին սատմոքսն այնքան զգայուն էր որ սիրտը եւս կու դար երբ որեւէ իցէ բան մը տալ առաջարկուէր։ Բժիշկն յայնժամ յիշեց թէ անուշահոտ օծանելիք եւայլն հանդարտեցուցիչ են, խորհեցաւ այնպէս խաբել հիւանդը որ անոր երեւակայութիւնն ընծայէ տրուած դեղին օծանելեաց անուշահոտութիւնը՝ որով աղտեղութիւնն կըրելով հոտոտելեաց չիղերը ներգործեն քաց եւ ստամոքսի չգայ վրայ։ Պարզ ուտեստ մը տրուեցաւ դրդալով, թաչկինակի մէջ բռնած որոյ վրայ քաղցրահոտ օծանելիք սրսկուած էր։ Այս հնարքը լաւ յաջողեցաւ, եւ քիչ ժամանակէն հնար եղաւ տալ դեղ նոյն կերպով եւ առանց սիրտը եւս դալու, եւ հիւանդը չուտով առողջացաւ։ Ձայակման զգայարանքը խաբելու այս հնարքը անուշահոտ օծանելեաց՝ հոտոտելեաց չիղերուն վրայ ազդեցութեան միջոցաւ, կրնայ հաւասարապէս հաճելի ըլլալ չափահասից համար եւս։

ԵԶԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ ՎԻՐԱԲՈՒՆԱԿԱՆ։ Ասկէ իւր մէկ տարի առաջ երիտասարդ մը Սաուն-տըրս անուն, ուզեց ապահովել իւր նչանածը Հընթինկդընի վաղոցներուն մէջ, միեղով անոր մարմնոյն գաւազանի սուին։ Այդ ոճրոյն համար երիտասարդը հնգետասանամեայ չղթայակապ աչխատութեան դատապարտուեցաւ։ Օրիորդը ցաւագին հիւանդութիւն քաչկէ ետքը տակաւ սկսաւ ապաքինիլ, բայց միշտ կը տնդեր թէ սուրին չեղբին մէկ կտորը կոտրած էր իւր մարմնոյն մէջ եւ դեռ կը գտնուէր հոն։ Բրոֆէսոր Հըմֆրէ, Քեյմպրիճի Սաէնտրուք հիւանդանոցէն, ծրտերս յաջողած է հանել աղջկան մարմնէն պողպատեայ սրոյ բերնի կտոր մը աւելի քան վեց մատնաչափ երկայնութեամբ։ Այս գործողութեան կից ամենէն արտաքոյ կարգի իրողութիւնն այս է որ թէպէտ վէրքն էր աղջկան կուրծքին մէջ, սուրին բերանը հանուեցաւ, նախ կոտրած ծայրը, անոր կոնաչկէն։ Ըսել է թէ այն բոլորովին դարձած էր մարմնոյն մէջ։ Օրիորդին ապաքինումը այժմ կը համարուի դրեթէ ստոյգ։

ՁԻԶՈՒԻՒԹԱՑ ՄԵԾԱՒՈՐԸ։ «Հայր Պէքաք, Ճիզուիթաց մեծաւորը, որ մօտերս մեռաւ ինսնուերիոս տարեկան, էր վախուկ կերպարանքով մարդ մը,» կ'ըսէ Լոնտոնի Կլաֆֆ հանդէսը, «որոյ դէմքը բացայայտ կը ցուցնէր թէ նա կատարեալապէս կը գործադրէր իւր կարգին պատկանող խստաբերութիւնները։ Էր միջահասակ, կանոնաւոր կազմուածով եւ սիրուն դէմքով։ Ձակատն էր բարձր եւ լայն, կրելով մանր եւ սրատես աչուընները, քիմն երկայն եւ արծռունդն, այտերուն ոսկրները ցցուած, մինչ նորա նուրբ շրթունք կ'արտայայտէին վճիռ եւ աչխոյժ։ Ճիզուիթաց զօրավարք որ այսպէս հզոր են մինչ կ'ապրին, չեն ընդունիր աւելի պատիւ ի մահուան քան որչափ խոնարհագոյնք նոցա եղբարց, եւ ըստ այսմ Հայր Պէքաք պիտի պատկի Հռոմ իւր ընկերութեան յատկացեալ կամարաց ներքեւ պարզագոյն եւ անպաճոյճ դամբարանաց մէջ միւս Ճիզուիթաց հետ, միայն երկաթ տախտակ մը, վրան դրուած անոր անուան սկզբնատառները, կոխսեւելով դերեզմանին վրայ։»

ՕԶԵՐՈՒՆ ԹՈՑՆԸ։ Բէննըվիլվանիոյ համալսարանին բրոֆէսորք, Միչէլ եւ Ուիլըր, Թունաւոր օձից թոյները հետազօտելու ժամանակ 200 ողջ օձ ձեռք բերած են որոց մեծագոյնն էր աւելի քան ութ ոտք եւ ունէր մէկ ու կէս տրամ թոյն։ Սակայն հանած եղրակութիւննէրէն կ'երեւի թէ թոյնին ազդեցիկ մասը, որ չատ կը նմանի բարձրագոյն կարգի կենդանեաց լորձունքին, կը բովանդակի հեղուկ մասանց մէջ միայն։ Այս կրնայ չորցուիլ եւ պահուիլ որչափ որ ուզուի, եւ միայն քիչ մը բան կը պակսի անոր մահացու ազդելու։ Թոյներու ազդեցիկ յատկութիւնք քիմիական նպատէս այնչափ նման են արեան մէջ ի լոյս գտնուած տարերայ որ եւ ոչ մի ծանօթ դեղթափ հնար է մացուցանել կազմութեան մէջ որ չեզոքացունէ կամ ջնջէ թոյնը առանց կորնցուցնելու արեան մէջ գտնուած կենսական տարրերը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԱՏԱԲԱՋԱՐԻ

Յանտէգի մօտիկ Շէհ դիւղէն Թուրք մը Սեպտեմբերի սկիզբը մինչ արան ունեցած սակաւ ինչ կորեկը քաղելով կամնելու զբաղած էր, նոյն օրն սաստիկ անձրեւ մը եկած ըլլալով կորեկներն ջնջուած էին. մարդն այս ջնջին համար զայրացած հայհոյած էր անձրեւին թէ ինչու նոյն օրն տեղացած էր։ Գիւղը գտնուող երիտասարդ ուրիշ Թուրքեր յանդիմանած էին զանիկա որ լուէ, բայց անիկա աւելի զայրացմամբ հայհոյած էր։ Հայհոյիչը նոյն իրիկունն հիւանդանալով հետեւեալ առաւօտ մեռաւ։ Իսկ նորա կրօնակիցք դրեթէ արժան չհամարեցան օրինաւոր յուղարկաւորութեամբ պատուել զնա։

8 Սեպ. Երեքշաբթի օրն Ատաբազարու Սադարիա թաղէն Ա.Ճէմեան Մկրտիչ անուն անձը թաղին կեդրոնը նպարավաճառին խանութին առջեւ հրացանով զարկաւ Զաւուշեան Յակատուր անուն մարդ մը որ քանի մը ժամէն մեռաւ։ Հոն գտնուող 20էն աւելի անձինք անկարող եղան զանիկա բռնել ձեռքը գտնուած լեցուն միւս հրացանէն վախնալով, եւ մարդասպանը խոյս տուած է։ (Այս մարդասպանը քանի մը չաբաթ առաջ այն թաղին արքունական համարակալ Գրիգոր Ոսկանեանին տունն ալ գնացած է ղէն ի ձեռին դիչերայն զանիկա մեռցունելու դիտաւորութեամբ, բայց բարեբաղդաբար անոր տունը քանի մը հիւրեր գտնուելուն անկարող եղած է իր նպատակին ծառայելու. եւ ի նախատինս թաղեցւոյն այս մարդասպանը ուրիչ որեւիցէ չար եւ ջնջասակար գործեր ունեցած է, բայց անհոգի եղած են զայն կառավարութեան մատնելու եւ այսպէս խրախոյս առած է իր չար նպատակներն յառաջ տանելու մէջ)։ Մարդասպանը մեռեալին ոչխարը գողցած էր քանի մը չաբաթ առաջ. այն երեքշաբթի օրն ոչխարն անոր քով գըտնելով առին ձեռքէն, բայց ինքը կը սպրդէր թէ իրն էր ոչխարը. սակայն արդար եւ իրաւացի վճռով չունենալուն եւ կանխաւ ալ ոչ սակաւ անգամ գողութեան մէջ գտնուիլն հանրութեան ծանօթ ըլլալով ոչ ոք կը հաւատար անոր, եւ այսպէս իր բարկութեան կիրքն յագեցնել ուզեց մարդասպանութեան դիմելով. կառավարութեան վութաջան խնդարկութիւններն ցարդ իղձերու եղած են եւ չէ ձերբակալուած։

Օգոստոսի վերջերէն մինչեւ հիմա առանց վոխորկի մեղմ եւ հանդարտ անձրեւներ գրեթէ պակաս չեն, եւ դիւղացւոց ՝ը ըչ ը կոչածը որ երաշտութենէ չվախնար, կենդանացաւ եւ մեծ արդիւնք տուած է։ Ասիկա ալ մեծ բարեբախտութիւն է այս երկրագործոյ, քանզի կորեկը կ'ուտուն եւ ցորենը կը ծախեն։ Ցարդ սղութիւն չկայ քաղաքս, թէեւ խիստ չատ ցորեն եւ գարի կ'ելլէ դուրս։ Ընտիր ցորենին քիլէն 20 դահեկան է 24 քաշը։

Ատաբազար Ա. ՍՆԱՁԱԿԱՆ ՄԵԼՔՈՆՆԱՆ
1887, Սեպ. 14։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ Ի ՎԵՐԱՑ ԱԽԼԱԹՈՒ ԳԱՒԱՌԻ

Արհեստ եւ գիտութիւն դրեթէ բնաւ չկայ գաւառիս մէջը։ Ամառը մարդիկ կը զբաղին երկրագործութեամբ միայն, բայց ամբողջ ձմեռը օրերնին կ'անցունեն յումպէտս. իւրաքանչիւր դիւղի մէջ քանի մը հասարակաց ախոռներ կան, որոնց մէջը կը ժողվին խաժամուժք, եւ կը սկսին իւրեանց զառարկաբանութիւնք։ Ամէն ձմեռ եւ ամէն օր իրենց խօսակցութեան նիւթը մէկ է, այսինքն չարուշնակ կը պատմեն, թէ «այսինչ տարին այսինչ Քուրդ իչխանը այսպէս քաչութիւն մը ըրաւ։» Երբեմն պատմութիւն ըրած առեն դիւրար պախարակելով կը կռուին, մէկը միւսին ըսելով թէ «լուռ կեցիր, դուն լաւ չես գիտեր, թող որ ես պատմեմ։»

Գառաւանէն զատ բնաւ դիւղի մը մէջ օրինաւոր դպրոց չկայ Լուսաւորչականաց համար։ Այս լուսաւոր դարուս մէջ տակաւին պատանիք եւ երիտասարդք իրենց հարց ընթացքին կը հետեւին, այսինքն ախոռներու մէջ նստելով Քուրդ իչխանաց վրայ հղած պատմութիւնները կը սորվին։

Գիւղի մը մէջ եթէ գտնուի մէկը որ իր գրածը միայն ինքը կրնայ կարդալ, զանի կ'ընեն գիւղապետ կամ գրագիր. խեղճ ամէն գիւղականք բոլորը նորա բերանը կը նային, եւ նա ինչ որ տրամադրէ այնպէս կը լինի։

Քահանայք ընդհանրապէս ժամասացութենէ զատ բան մը չեն գիտեր, եւ ոմանք ի նոցանէ ժամասացութեան մէջ եւս թերի են։

Երեք վանքեր կան գաւառիս մէջ, բայց Հայ ժողովուրդին համար բարիք մը չեն մատուցաներ, զի ոչ դպրոց կայ եւ ոչ աղքատանոց անոնց մէջ. իւրաքանչիւր վանքին մէջ մէն մի ծերունի վարդապետ կը նստին, միայն զինքեանս մտացանելու համար։ Թէղուտայ Ս. Յովհաննէս վանքը վարժապետանոցի մը չատ լաւ յարմարութիւն ունի, եւ բաւական ալ եկամուտ ունի։

Քանի մը տարիէ ի վեր Աւետարանական գործը սկսած է գաւառիս մէջ Պորա ընկերութեան չնորհիւը։ Հիմա հինգ գիւղերու մէջ կայ Աւետ. ժողովուրդ եւ դպրոց. այս գիւղերէս ոմանց մէջ չարունակ քարոզիչ մը կը նստի, բայց ոմանց մէջ միայն ձմեռը վարժապետ մը կ'երթայ քարոզելու եւ տղաք կարդացունելու համար։ Բաւական եկեղեցւոյ անդամներ կան այս գիւղերուն մէջ, մանաւանդ Աղաղի եւ Ծղակայ մէջ, բայց առնք հովիւ չունին։ Ասոնց կրօնական արթողութիւնք մինչեւ ցարդ տարին մի կամ երկու անգամ Բաղչոյ Աւետ. հովիւ Պատ. Սիմոնը կու գար կը կատարէր, երբեմն 12 ժամու ճամբայ երթալով պատկ մը դնելու համար. բայց այժմ նա այս կողմերը չգըտնուիր։ Ամերիկացի միսիոնարք ուզեցին որ այս հինգ գիւղին համար չրջիկ Աւետարանիչ մը ձեռնադրեն, բայց երկու պատճառաւ անյաջող եղաւ իրենց ջանքը։ Նախ որ ժողովուրդը աղքատ լինելով կարող չէր իրեն լինցած դրամական մասը վճարել. երկրորդ, Աւետարանչական պաշտօնին յարմար ընտրելի մը չէր գտնուեր. անոր համար այս ժողովուրդ առանց հովիւի մնաց։

Ծղակ Ա. ՍԱՐԳԻՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«ԿԱՊՈՒՏԱՆԻՇ ԲԱՆԱԿ»

Անցեալ չաբաթու Ա-ԻՈՔԲելի մէջ կարդացի այն հակայ ազերսագրին վրայով՝ որ պիտի մատուցուէր առ բոլոր կառավարութիւնս, խնդրել միջոցներ ձեռք առնուլ բառնալու համար ոգելից ըմպելեաց առաւտուրն իրենց երկրէն։

Կապուտանիշ Բանակ անուանեալ միութիւնն որ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի չատ մը երկրաց մէջ ծաւալ գտած է, դժբաղդաբար տակաւին մուտ իսկ գտած չէ ի Թուրքիա։ Բացարիկ է կ. պոլսոյ «Րէսթ»ի չանն յայտ, որ հաստատուած է թէեւ մանաւորաբար Անգղիացի նաւաստեաց հոգեւորին նպաստել եւ եա կեցունել ոգելից ըմպելիներէ տալով կապոյտ նշան, սակայն բազմաթիւ Հայեր եւս օգուտ քաղելով այս առթէն կը կրեն այժմ կապոյտ նշան եւ «Րէսթ»ի յորդելի Տիկնայք անխտիր աչօք կը նային բոլոր անոնց որ կը փափաքին ընկեր արձանագրուիլ։

Քանի մը ամիս առաջ տեսնելով թէ այս ուխտս չատ հաճոյիւք կ'ընդունուի ի Հայոց, Մեծ։ Բակոր էֆ. Պոյամեան բարեհաճեցաւ տպագրել նաեւ Հայերէն ուխտատոմսերը Անգղիական բնագրէն թարգմանուած եւ հեղինակին սեռագրութեամբ (William Noble)։ Բաւական թուով տոմսեր սպառած են ցարդ, մեծ մասամբ ի գաւառս, եւ ցրուելու մը կը չարունակուի հետզհետէ։

Սրդ՝ օգուտ քաղելով սա առթէն թէ Նոյ. 12 եւ 13ին այս նպատակին յաջողութեան համար մասնաւոր աղօթից պիտի նուիրուի, եւ 13ի կիրակին քարոզիչք պիտի խօսին դիտեմողութեան աղետից վրայով. կ'ուզեմ յայտարարել բոլոր պատուելի Քարոզչաց եւ Քրիստոնեայ տիկնանց թէ այս գործոյն սկզբնաւորութեան համար արդէն իսկ նախապատրաստութիւնք եղած են, եւ որպէս զի եթէ հարկ է, ամէն Պաշտօնեայ չանձն առնու. Չանալ սոյն գործոյն ի նպաստ, այս համոզմամբ թէ սա ոչ նուազ կարեւոր է քան ո եւ է Քրիստոնէական գործ եւ պարտականութիւն, եւ թէ՝ կառավարութենէն աւելի անհատք գործ ունին յայտ։ Ի՞նչ քաղցր է տեսնել երիտասարդ մը կամ տիկին որ մոլեզոյ մը թեւէն բռնած կ'ըսէ, Խորչէ այդ խայտառակ ըմպելիքէն։

Ուսահ. ի գիտութիւն նոցա ոյք կ'ուզեն գործել ի յառաջացումն այս ձեռնարկին, ուխտատոմս եւ կապոյտ նշան ընդունելու համար՝ պարտին դրել առ Յ. Տաճատեան Ղալաթիոյ «Րէսթ»։ Զրի եւ վութով կը հասնի քանի հատ որ ուզուի։

4 Հոկտ. 87 ոմն Քրիստոնեայ
«Րէսթ» Ղալաթիա Ց. ՏԱՃԱՏԵԱՆ

ԱՋԴ

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻԵՐԷՆԻ ՈՒՍՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Որ պիտի բացուի Միս Նիւէլի տան մէջ ի կէտիք Փաչա, մեծ բաղնիքին դիմացը յառաջիկայ Հոկտ. 19/31ին։ Դասատուութիւնք կ'ըլլան ամէն երկուշաբթի, երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի գիշերներըը (Ր. Ե.) ժամ 7էն մինչեւ 9։

Ուսանողք կը վճարեն ամիսն 5 դահեկան։

ՀԱՆԴԷՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Հոկտ. 10 ըստ Յուն., և Հոկտ. 22 ըստ Լատ., 1887

ԳԱՖԱՐԷԼԻ ԳԱՅԹԱԿՂԱԿԱՆ ԴԷՊՔԸ

Այն նիւթ, որ առ այժմ գլխաւորաբար կը գրաւէ Գաղիական միտքը, մեր խորագրով արտայայտեալ գայթակղական արարքն է։ Զօր. Գաֆարէլ 58 տարեկան անձ մ'է, եւ Գաղիական բանակին հետ կապակցութիւն ունի 41 տարիներէ հետէ։ Ներկայ Զօր. Պուլանժէ Պատերազմական Գործոց նախարար էր, Գաֆարէլ այդ նախարարութեան ատեն Գերմանիոյ դեր-նախագահի կարեւոր պաշտօնին կոչուեցաւ։ Զօր. Գաֆարէլ անկարող եղաւ իւր պարտքեր հատուցանելու, եւ իւր պաշտօնական տիպողոսով մուրհակներ կնքեց, ըստ երեւութին այս կերպիւ Պատերազմական Գործոց պաշտօնատունը իւր պարտուց պատասխանատու ընելով։ Սակայն Կառավարութիւնը հաճարեց զայս իբր արդիւնք անուշադրութեան, եւ Նախագահ Կըրեվի արդէն հաւանութիւն տուած էր զնա հանգամեան թոշակ ընդունողաց ցուցակին մէջ անցունել, յորժամ աւելի ծանր ամբաստանութիւն մը յառաջ բերուեցաւ ընդդէմ Զօրավարին։

Թէեւ Գաղիա հանրապետութիւն մ'է, կ'ըսուի թէ, չկայ երկիր մը, յորում չքանչաններ եւ պատուոյ տիպողոններ կրելու բաղձանքը զօրեղագոյն ըլլայ։ Մատամ Լըմուզէն անուամբ սրամիտ կին մը, աշխատեցաւ այդ բաղձանք իւր օգտին գործածել, խոստանալով փափաքողաց՝ ձեռք բերել պատուանշաններ ատակի գումարի մը փոխարէն, մի քանի զօրավարաց եւ ուրիշ բարձրաստիճան անձանց միջոցաւ, որոց վրայ ազդեցութիւն ունէր։ Ցայժմայ Զօր. Գաֆարէլի դրամական անձկութեան միջոցին այդ կինն համոզեց զնա ընկերակցութիւն մը հաստատել իրեն հետ եւ միասին մեծաչահ առեւտուր մը սկսան ընել։ Նոքա, որք կը փափաքէին չքանչաններ ունենալ, կը թողուին իւրեանց դրամը Տիկին Լըմուզէնի քով, եւ այս վերջինը կը տեղեկագրէր նոցա անուններ՝ Զօր. Գաֆարէլի, որ իւր բարձր դիրէ չնորհիւ, կարող էր ատենալ բաղձացեալ չքանչանները։ Ուրիշ զօրավար մը, Կոմս Տ'Անտլօ, մանկութիւէ էր ամենոյն հետ այդ գայթակղական առեւտուրին մէջ։ Դատաստանին մանրամասնութիւնները դեռ ընդունած չենք, բայց Զօր. Գաֆարէլի յանցանքն ապացուցուեցաւ, եւ իբր անուն ջնջուեցաւ բանակին զօրավարաց ցուցակներէն։

Սակայն գործը չվերջացաւ ատոր։ Մի քանի թերթեր յայտարարեցին թէ Զօր. Պուլանժէ ամբաստանած է զԶօր. Ֆէռոն, Պատերազմական Գործոց նախարարը, զի այս վերջինը կը բաղձայ Գաֆարէլի դէպքը գործածել ընդդէմ իրեն, եւ յորժամ Զօր. Ֆէռոն հարցուց Զօր. Պուլանժէի թէ այս լուր ճըշմարիտ է, նա հաստատական պատասխան տուաւ։ Այսպիսի նախատինք մը առ իւր մեծաւորն, այնչափ անարժան էր ղինուորի մը, ուստի յանձնուած է ամենաբարձր պաշտօններ, զի չէր կրնար լռութեամբ անցնիլ, եւ Զօր. Պուլանժէ դատապարտուեցաւ 30 օրուան խիստ հսկողութեան, մինչդեռ Պաշտօնէութիւնը կը խորհի թէ Զօր. Պուլանժէ պաճուճ արտաքսուիլ 13րդ զօրաբանակին հրամանատարութենէն թէ ո՛չ։ Կ'ըսուի թէ Զօր. Պուլանժէ ճանչցած է իւր վարման անպատշաճութիւնը, եւ թէ խոստովանած է թէ այդպէս վարուեցաւ Գաղիական եւ օտար լրագրաց միջոցաւ իւր վրայ եղած յարձակումներէն պատճառած դրգռութեան ներքեւ։ Զօրավարը յարեր է թէ իւր գործելու եղանակը նկատմամբ այդ դէպքի պիտի ըլլար կոչել ղԶօր. Գաֆարէլ յիւր պաշտօնատեղի եւ ըսել նմա, «Այսպիսի ամբաստանութիւն մը կայ ընդդէմ ձեղ։ Եթէ ճշմարիտ է այն, ա՛ռէք այս վէճհարուածեանն եւ անմիջապէս ձեր ուղեղը փչրեցէք։»

Անցաղող ջանք մը եղաւ այս գայթակղական գործին մասնակից ցուցընել ղՄ. Վիլսոն, փեսայն Նախագահ Կրեվիի։ Ճշմարիտ է թէ Տիկին Լըմուզէն փորձեց մասնակից ընել զնա այդ ցած առեւտուրին մէջ, բայց ի զուր։

Կը յուսացուի որ այս եղելութեան արդիւնքն ըլլայ Զօր. Պուլանժէի անկումն արժանաւոր մոռացութեան մէջ։ Սակայն Ազատականք առաւել եւս պիտի զայրանան Պաշտօնէութեան ընդդէմ, եւ հաւանականաբար պիտի ջանան տապալել զայն, Խորհրդարանը գումարուածին պէս։ Բնականաբար Գերմանիոյ Թերթերը գրելու յոյժ հաճելի նիւթ մը կը համարին այս դէպք, եւ կ'ըսեն թէ այդ գայթակղական գործ բանակը քաղաքականութեան հետ խառնելուն արդիւնքն է։

ՄԱՐՈՔ

Մարոքի Սուլթանին նկատմամբ նորագոյն լուր չառնուեցաւ, եւ կը յուսացուի որ իւր կացութեան բարւոքումը կը չարունակէ, թէեւ Թայդի Մատրիտի թղթակիցը կ'ըսէ թէ նորա մահը կրնայ ծածկուիլ, իբր 2 չաբաթ կամ աւելի, իւր հպատակներէ, զգուշութեան նկատումով։ Թայդ կը գրէ թէ Եւրոպական բոլոր պետութիւնք եռանդեամբ կը յուսան իւր ապաքինութեան, բայց կը խոստովանի թէ այդ լաղձանք կուգայ ո՛չ այնչափ բարեկամութենէ առ հիւանդ Սուլթանն, այլ այդ պետութեանց փոխադարձ նախանձէն։ Մարոք հարստութեան չտեմարան մ'էր ընդ իշխանութեամբ Հռովմայեցւոց, եւ բարգաւաճեցաւ մեծապէս իւր Արաբացի յաղթականաց իշխանութեան ներքեւ։ Ս.ո այժմ Մարոք քաղաքակրթութեան ընթացքին մէջ յետադիմած է, զի չունի նոյն իսկ կառուցի մը եւ աննչան վաճառականութիւն մը կ'ընէ։ Բայց իւր բնական հարստութիւնք են մեծ, իւր հողն է պտղաբեր, եւ ունի բազմարժէք հանքաց ընդարձակ դանձեր, մանաւանդ պղնձի։ Անչուշտ պիտի զայ այն ժամանակը, յորում այդ երկիր պիտի կազմէ խիստ մեծարժէք կալուած մը, եւ պետութիւնք չեն ուզեր տեսնել զայն իւրեանց նախանձորդաց միոյն ձեռքը։ Յուսալի է որ այս փոխադարձ նախանձ ապահովէ Մարոքի չաբունակական անկախութիւնը, եւ թէ տեղական կառավարութիւնն երկրին հարստութիւնն ածեցնելու եւ այլ երկրաց հետ վաճառականութիւնը քաջալերելու խնամատարութիւնն ունենայ։

Սուլթանը, Մուլա Հասան, միայն 43 տարեկան է, եւ կը նկարագրուի իբր երկայնահասակ անձ մը զեղեցիկ եւ խելացի կերպարանօք։ Իւր Մեծ եպարքոսն է Պէն Լարպի Թէմայի, եւ կ'ըսուի թէ Սուլթանը թերեւս իւր անձնական վատառողջութեան պատճառաւ գրեթէ բոլորովին յանձնած է կառավարութիւնը՝ Գահին այս ծառային։ Ըստ Մարոքեան օրինաց Սուլթանը կ'ընտրէ իւր յաջորդը, եւ վախ կ'արտայայտուի թէ նա կընայ ընտրել իւր սիրելի որդին, որ դեռ հինգ տարեկան է, մինչեան 16 տարին լրացուցած իւր երէց որդւոյն, որ արդէն պատերազմի դաշտին վրայ քաջութիւն ցոյց տուած է։

Թայմսի Թղթակիցը կը հաշուէ Մարոքի բազմամարդութիւնը իբր 6,000,000, որոյ կէսը Քապիլներէ, այսինքն վաղեմի Նումիտացւոց սերունդին պատկանողներէ, կը բաղկանայ, որք կը գրուին բարձրաւանդակներն ու լեռները, եւ անուանապէս միայն հպատակ են Սուլթանին։ Մնացեալներուն մէջ կը գտնուին 2,000,000 Արաբներ, եւ Սուլթանը գլխաւորաբար ատոնց կը վստահի։ Ատոնք կը գրաւեն քաղաքներն եւ ստորին դաշտերը։ Ֆէսի 80,000, Մարոքի 50,000 եւ Մէքինէսի 15,000 բնակիչք, գրեթէ բոլորովին Արաբ են։ Սոքա կը կազմեն Մարոքի գլխաւոր քաղաքները։ Ըստ կարծեաց յօդուածագրին, 300,000 Հրեայք կը գտնուին ի Մարոք, բայց Քրիստոնեայք 4,000է աւելի չեն համրուիր։ Եթէ բոլոր երկիրը հերկուի, կրնայ պահել 20–30 միլիոն բազմամարդութիւն, եւ իւր արտադրութիւնք ու ներածութիւնք, որք այժմ կը հասնին 1,600,000 Անգղ. ոսկւոյ գումարին իւրաքանչիւր տարի, կրնայ արագութեամբ բարձրացուիլ 20,000,000ի։ Օտար տէրութեանց գեսպանք կը բնակին ի Թանճէր, որ Մարոքի գլխաւոր նաւահանգիստն է։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ռուսիոյ կայսեր հօրեղբօր, Մեծ Դուքս Միքայէլի որդին, Մեծ Դուքս Նիքոլա, որ Գաղիական չոգենաւուս մը միջոցաւ կը ճամբորդէր, աւերնաբանութիւն մ'ըրաւ ապայից կողմանէ ի պատիւ նորա տրուած ճաշի մը առթիւ, յորժամ չոգենաւը հասաւ ի Տունքերք։ Ֆէկոյի Թղթակիցներէն մին աւերնաբանութեան նկարագրութիւնն ըրաւ, որոյ համեմատ Մեծ Դուքսը յայտարարած է թէ Գաղիա արժանաւոր գործ մը կատարեց պատրաստելով վրէժխնդրութեան։ Մեծ Դուքսը յարեց, «Ռուսիա իւր մասին անգործ չկենար, այլ ի վեր քան զամենայն կը փութայ Չախ-Չախել Գերմանիոյ ազդեցութիւնը։ Մեր ամբողջ գերդաստանն, որպէս լաւ գիտցուած է, կը սիրէ զԳաղիա։ Նաեւ, սակաւ ինչ յետոյ, մեր կառավարութեան մէջ պիտի մնան միայն նոքա, որք կը սիրեն զԳաղիա։» Ֆէկոյէի տեղեկութեան ճշդութիւնը կը ժխտուի, եւ չգիտուիր նաւապետը գրած է նամակ մը, յորում կ'ըսէ թէ Մեծ Դուքսը չգործածեց այնպիսի լեզու մը, որ կը վերագրուի նմա։ Սակայն ի Գերմանիա այս տեղեկութեան էական մասանց ուղղութեանը հաւատ կ'ընծայուի։

Ռուսական իշխանէն, Վորոնչոֆ, քաշուած հեռագիր մը գրեթէ նոյն իմաստն ունի։ Իշխանը Մէրանէ, Աւստրիա, հեռագրեց Պէռլին Փոսթ լրագրոյ, «Կեցցէ Գաղիա»։ Հրատարակեալ այդ հեռագիրը խմբագիրը կ'ըսէ, «Փոսթ կը մաղթէ Իշխանին մերձաւոր ապաքինութիւն մը, եթէ գացած է ի Մէրան իւր առողջութեան համար, որպէս զի, նման իւր հայրենակցին, Մեծ Դուքս Նիքոլային, որ մի քանի օր յառաջ յանդիպաբար թափեց իւր զգացումներ իւր բաժակին վրայ, կարենայ մտնել Գաղիական բանակին մէջ իբր կամաւոր։» Կը ծանուցուի թէ Մեծ Դուքս Նիքոլա եւս կանչուած է ի Ռուսիա։

—Այն մտերմութեան պատճառաւ, որով Միլան Թագաւորն եւ Նաթալի Թագուհին ողջունեցին զմիմեանս, յորժամ հանդիպեցան ի Պատէն, վերջերս, կը յուսացուէր թէ համաձայնած են իւրեանց քաղաքական վէճերու նկատմամբ, բայց այս պարագայ հաստատութիւն չգտաւ։ Թագուհին գնաց ի Ցլօրանս եւ Միլան Թագաւորն անցուց երկու չաբաթ ի Վիէննա, ուր հրաւիրուեցաւ ճա-

չել կայսեր հետ։ Միլան Թագաւորը կը պատրաստուէր վերադառնալ ի Պելկրատ դրեթէ այս օրերս։ Մ. Րիսթիչ պիտի չյարունակէ իւր պաշտօն եւ պիտի Ջանայ լուծել ելմտական խնդիրը — ամենաչժուար խնդիրն, ըստ իւր կառավարութիւն մեծ հոգածութիւն պարաի ցուցընել — նուազելով երկրին ծախքը 5,000,000 ֆրանք։ Այս դումարէն 4,000,000 ֆրանք պիտի ղեկչուի բանակին հաչուէն։

—Ստակի դումարն, որ տրուած է Գերմանի կառավարութեան կողմանէ առ Մատամ Պրինեոն, տարեկան 2,370 ֆրանքի եկամուտ պիտի բերէ, մինչդեռ իւր ամուսնոյն, սպանեալ սրսորդին, եկամուտը կը հասնէր 1,250 ֆրանքի։ Սրմատական խմբագիրը, Մ. Ռոչֆոռ, թախանձեց զՄատամ Պրինեոն մերժել Գերմանական այս ընծայն եւ վստահիլ հայրենասէր Գաղիացւոց հանգանակութեան վրայ ի նպաստ իւր ապրուստին։ Մատամ Պրինեոն իմաստութեամբ մերժեց անսալնմա, եւ պիտի չընդունի ո եւ է հանգանակութիւն։ Նոյն ատեն Գերմանի կառավարութիւնը կը ջանայ ներմուծել սահմանադիրոյ կարդադրութեանց մասին այնպիսի փոփոխութիւններ, որք պիտի նուազեցունեն յապագային այսպիսի դիպաց պատասխանի հաւանականութիւնը։

—Բելճիքը կապէն կէս պաշտօնական յայտարարութեամբ մը կ'ըսէ թէ Իչխան Պիզմարք չըրաւոեւէ ջանք յառաջ բերելու համար տեսակցութիւն մը Ջարին եւ Կիչիսմ կայսեր միջեւ զինուորական կրթութեանց ատեն ի Սթէթին։ Ջարին վերադարձը յապաղեցաւ այն իրողութեամբ թէ իւր երկու որդիներ հիւանդ են ի Տանիմարքա հարսանիքի հիւանդութեամբ։ Քուիէնհակէ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ անկարելի չէ որ Ջարը այցելէ Կիչիսմ կայսեր ի Պերլին Հոկտեմբերի վերջերը, բայց հաւանականապէս չկայ պատճառ այսպիսի այցելութիւն մը յուսալու։

—Իմին Փաչա, լսելով թէ Մր. Սթանլիի արչաւանաց խումբը կը մերձենար Ուատելէի, ղրկեց 2 փոքրիկ զօրախումբ դիմաւորելու համար զայն։ Կ'ըսուի թէ Մր. Սթանլիի մերձեցումը մեծապէս յուզած է Ուկանտայի եւ բիտասարդ Թագաւորն, որ առ այժմ զբաղած է մերձակայ ցեղերէն մէոյն հետ պատերազմով։

—Մ. Քրոցէնաքո, Սիպերիայի մի մասին զինուորական կառավարիչը, գծած է յատակագիծ մը նկատմամբ առաջարկեալ երկաթուղւոյն, որ պիտի անցնի Սիպերիոյ մէջէն։ Զինուորական կառավարիչը կը հաչուէ ամբողջ ծախքը իբր 380,000,000 ռուպլի, որոյ 30,000,000 ռուպլին պիտի ծախսուի 5 մեծածախս կամուրջներու համար։ Նա պիտի կրնայ լմնցունել ամբողջ գործը 5 տարուան մէջ, եւ կը խորհի թէ կարօտեալ դրամը կըրնայ հայթայթուիլ առանց դիմելու օտար փոխառութեան մը։

—Ի Մարոք, պէնի Հասան կոչուած ցեղն ապստամբած է, եւ կը վախցուի թէ ուրիչ ցեղեր եւս պիտի հետեւին նորա օրինակին։

—Մօրնինկ Փոսթ կը խորատէ զԲրիտանական կառավարութիւնը միանալ երրեակ դաչնակցութեան, որպէս զի չկատուին այն պատերազմասէր դիտումներն, որք կը վերագրուին Գաղիոյ եւ Ռուսիոյ։

—Մարոքէ եկած լրոց նայելով Սուլթանին ապողջութիւնն այնչափ բարդած է, որ կրցած է անցեալ Ուրբաթ Սէլամլըքի հանդիսին ներկայ գտնուիլ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պուլղարական երեսփոխանաց ամբողջ թիւն է, կ'ըսէ Թայմս, 292, որոց 260ը կառավարութիւնը չահեցաւ։ Սինոպոլ կը ծանուցանէ թէ 263 ընտրեալները կառավարութեան կուսակցութեան կը պատկանին եւ 24ը ընդդիմադիր կուսակցութեան կը վերաբերին կամ անորոշ մնացած են. նաեւ 14 պաշտաց մէջ ընտրութիւնք չեղան, կամ խռովութիւնք արդելեցին ընտրութեանց կատարումը։ Ռուսական թերթեր կը յայտարարեն թէ ընտրութիւնք անարժէք են, կառավարութեան ի գործ դրած բռնակալութեան պատճառաւ։ Ճշմարիտ է թէ 25–30 անձեր սպանուեցան եւ նոյնչափ վիրաւորուեցան այն խռովութեանց մէջ, որք պատահեցան մի քանի տեղր, բայց Ռուսիոյ կուսակիցք սկսան այդ խառնակութեանց։ Եթէ բռնակալութիւն գոյութիւն ունեցած ըլլար, Մ. Զանքոֆ չէր ընտրուեր ի Ռահովա։ Սակայն ճշմարիտ է թէ ընտրողաց մի փոքր մասը դնաց քուէարկութեան։ Նոյն իսկ ի Սոֆիա, արձանագրելոց թուոյն միայն 1/3ը քուէարկեց։ Բայց եթէ ընտրութիւնք էին ազատ, թերեւս այդ իրողութիւն աննչան կարեւորութիւն մը կը ստանայ։ Կ'ըսուի թէ Սրբեալիսկոպոս Բլեման խնդրած է ունկնդրութիւն մը Իչխան Ֆերտինանտէ իւր հաւատարմութեան զգացումներն արտայայտելու համար։ Ի Սոֆիա այս կը նկատուի Զանքոֆի կուսակցութեան առաջին քայլը հաչուելու կառավարութեան հետ։ Տր. Սթրանսքի, Պուլղարական Արտաքին Գործոց նախարարն, առ Պուլղարական գործակատարն կ. պոլսոյ ուղղեալ նամակով մը՝ Իչխան Ֆերտինանտի ընտրութեան նկատմամբ հետագայ եզրանակաւ կը լսօի, «Պուլղարիա կը նմանէր հիւանդի մը, որ պարտի չուտել կերակուր, այլ գոր ինչ իւր բժիշկներ հրամայեն։ Սակայն եթէ բժիշկք վրիպին համաձայնիլ հիւանդը պարտի տեղի տալ իւր անձնապահպանութեան բնազդումին եւ ուտել ինչ կերակուր որ կրնայ գտնել։ Պատրաստ էինք ընտրել ո՛ եւ է ընտրելի, որ անուանուէր մեզ մեր պաշտպանաց կողմանէ։ Ոչ ոք առաջարկուեցաւ, այնպէս զի պարտաւորեցանք մենք՝ ընտրել մեզ համար։»

—Այն սաստիկ երկրաչարժը, զոր Տր. Ֆասլ գուշակեց թէ պիտի պատահէր ի Կ. պոլիս, կիրակի օր, տեղի չունեցաւ, թէեւ կ'ըսուի թէ բազում դիւրահաւան անձեր թողուցին իւրեանց տուներ, կանուխ առաւօտուն, որպէս զի չկորսուին վլատակոց ներքեւ։ Սակայն մի քանի երկրաչարժք պատահեցան երկրիս այս կողմերը։ Սմառնոլի Զմիւռնիոյ թղթակիցը կը զեկուցանէ թէ անցեալ չաբթու մինարէ մը եւ մի քանի չէնքեր կործանեցան յՈւշաք, եւ թէ այդ գաւառին մէջ իբր 500 տուներ կործանեցան, պարունակելով Պանազի ամբողջ գիւղն, որ ունէր 85 տուներ։ Նամակագիրը կը յաւելու թէ իբր 100 անձեր թաղուած են վլատակաց ներքեւ, եւ մի քանի հարիւր մարդիկ վիրաւորուած են։ Պրուսայի նահանգին մէջ նաեւ քանիցս ցնցումներ տեղի ունեցան։ Տարքիրի գիւղին մէջ, կ'ըսէ Լէվանդ Հէրալտ, 20 տուներ փլան եւ մի քանի անձեր սպանուեցան կամ վիրաւորուեցան։ Ուրիչ տասներկու գիւղեր վնասուեցան երկրաչարժին պատճառած ցնցումներէն։

—Շաբթուս մէջ ծանուցեալ աւազակութեան գործողութիւնք են Յոյն հովուի մը սպանումն Եալովայի մօտ, որ Մարմարայի ե-

զոպատուին Սէլանիկի մերձ, եւ Հայկական Սուրբ Ներսէս վանքին աւարառութեան տուին երիզայի չրջակայքը։ Րիֆաթ վարչա կը տեղակադրէ թէ Բաիֆ, հռչակաւոր աւազակը, սպանուած է, եւ թէ նորա մահը պատճառեց մեծ ուրախութիւն, բոլոր նահանգին մէջ։ Ի Տրապիզոն, անդամներն այն աւազակաց խումբին, որոյ պետն էր Մինճան օղլու անունամբ, վերջերս ապահեալ աւազակը, փախան ի Պաթում։ Անդ այդ աւազակներ ձերբակալուեցան Ռուսական իշխանութեանց միջոցաւ, եւ յանձնուեցան Թուրք ոստիկանութեան։

—Կ. պոլսոյ ոստիկանութիւնը կը չարունակէ փակել դիմի եւ ոչխարի վաճառոց այն խանութները, որք ո եւ է մզկիթէ մը 100 կանդուն հեռի չեն գտնուիր, այսպէս գործադրելով այդ խնդրոյ նկատմամբ Օսմանեան օրէնքը։ Այդ օրէնք լաւ է, եւ կը բաղձանք որ ուրիչ մը եւս յաւելցուի, արգելելով բացումը գինետան մը, որ քաղաքին ո եւ է կէտէ մը 100 կանդուն հեռի չգտնուիր։

—Կ'ըսուի թէ ծաղկի հիւանդութիւնը կ'աւելնայ ի Զմիւռնիա, եւ գոհերուն թիւը մեծ է։

—Սիլիվզի նահանգին պաշտօնական թերթը կ'ըսէ թէ այդ նահանգին մէջ եւս ցոլ կը սկսի ղղացուիլ։

—Սէլանիկի լրագիրը կը գրէ թէ հանքածխոյ հարուստ հանք մը գտնուած է ի Բէօթլիս, որ է այդ նահանգին մէջ։ Կը կարծուի թէ այդ հանք բաւական մեծ է հոգալու ամբողջ կայսրութեան հանքածխոյ պէտքը։

—

Մինչ ցարդ, Մր. Փիթ, Մխիթարական պանձապետն ի Կ. պոլիս, փութով ղրկած է Յաստանա եւ ի Զէյթուն 3,100 ոսկիէ քիչ մը աւելի անդ գտնուող տառապելոց ի նպաստ։ Այս գումարին մեծագոյն մասը եկած է Ամերիկայէ եւ մաս մը եւս Անգղիայէ։ Առաջնեակն նուէր մը ղրկուած է յԱմերիկա եւ ի Բանատա քնակեալ Շուէցոյի Քրիստոնեաներէ։ Ի Շիքակօ հրատարակեալ Շուէտական թերթ մը կոչում ըրաւ իւր հայրենակցաց, որք կը քնակին յԱմերիկա, փութով նըպաստներ ղրկել այդ թերթին, սակայ տառապելոց յօգուտ, եւ արդիւնքն եղաւ 2,400 տոլար, կամ իբր 546 Օսմ. ոսկի, զոր Մր. փիթ արդէն ընդունած է։ Անհատներէ եղած առաջնեակն նուէրներուն մէջ 500 տոլարի, կամ 113¾ Օսմ. ոսկւոյ դրամ մը կայ, զոր նուիրեց Մր. Սմիթ, ի Նիւ Եորք հրատարակեալ Սինդէյ հանդիսին գլխաւոր տէրը։

Ատանայի սովելոց ի նպաստ, Ա.Ֆիոն Գարա Հիսարէ Յակոբ էֆ. Տօնէլեանէ 1/2 Օսմ. ոսկի, Գասթամունիէն Ֆիլեան Պատ. Յակոբի միջոցաւ 1 Օսմ. ոսկի, Սվա Ջամի Աւետեկեղեցին 60 դահեկան, Կ. պոլսէ Պատ. Գայիոս Քէմալեանէ 1 Օսմ. ոսկի, եւ Զէյթունի հրկիզելոց ի նպաստ Տ. Պ. Տօնեանէ 40 դահեկան ընդունեցանք։

ԱՐԺԷՔ ԴՐԱՄՈՑ

Հոկտեմբեր 10/22, 1887

Գանս. [կարան վճռ.]	15 12	Րուսս. երկ. բաժին	34 25
Պարտուց Յարդարման Թղթադրամ (Թասֆիկէ ի Տիւյուն Գայմէսի)	15 20	Ներքին փոխառ.	37 5

ԴՐԱՄԻ, Օսմ լիրան 100ի

Մէճիտիէ	108 17	Րուսիոյ բոլ	90 27
Մէճիտիէ	98 20	Նաբոլէոն	87 38
Պեշլիք	103	Գրմիդ	51 15
Սվիճըրէ	103	Անգղ. լիրա	111

Մանէթ Թղթդրմ. 10 4

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՊԱՏԱՃԱՆԻՆ

Ցինճաճճըլար եօզուղը, Ամերիգաճ խան